

de Sportwereld

NUMMER 54

Winter 2010

De verspreiding van golf opnieuw bezien
Karel Lotsy, burgemeester in oorlogstijd
Friese sport tussen traditie en professie

Inhoud 54

De verspreiding van Golf opnieuw bezien	1
Anekdote	8
Schaats, het lijkt net een echt Nederlands woord	9
Karel Lotsy, sportburgemeester in oorlogstijd	11
Netwerk Gelijkspele	16
Friese sport tussen traditie en professie	17
Archiefinventaris Njord	20
Een canon van de sport	21
Publicaties Sportwereld 54	24

Redactioneel

Max Dohle

De winter van 2009/2010 bood opnieuw schaatspret. Hoewel de pret deze winter beperkt bleef tot de natuurijsbanen. Het ijs op het open water lag er slecht bij vanwege de sneeuw. Schaatsen? Hoe komen we eigenlijk aan dat woord? Net als kaatsen, ook al zo'n oude traditie in de Lage Landen hebben we het woord geleend uit Picardie. En de woorden kaatsen en schaatsen klinken nog wel zo Hollands! Ze zijn het niet, we hebben prachtige Nederlandse woorden als skeuvelen en schaverdijnen ingewisseld voor het chiquere Frans. De Sportwereld biedt een artikel over de oorsprong van het woord schaatsen.

Er is meer: de discussie over sport- en voetbalbestuurder Karel Lotsy tijdens de Tweede Wereldoorlog gaat voort. Ernest Verhees boog zich diepgaand over de kwestie die de gemoederen van sporthistorici blijft bezig houden. De discussie over Lotsy biedt genoeg stof voor opnieuw een uitgebreide bespreking. Was Lotsy fout of goed daar lijkt het vooral om te draaien.

Ab Bloemendaal buigt zich over de vraag waarom het integreren van golf in de continentaal Europese maatschappij, zoveel langzamer, en ook zoveel anders verliep dan in het Verenigd Koninkrijk en Amerika. We spreken natuurlijk over de moderne tijd, want kolven was ooit een echte volkssport in Europa.

Het magazine van de Sportwereld verschijnt minder vaak dan we zouden willen. Daarom doe ik opnieuw een beroep op de lezer om toch vooral ook te publiceren! Ik zie uw bijdragen zoals het cliché wil met belangstelling tegemoet!

WWW.SPORTBOEK.NL
modern antiquariaat

over ons | home | bestellen | betalingsvoorwaarden | links

Het adres voor nieuwe & 2e hands sportboeken en sport DVD's

WWW.SPORTBOEK.NL is een verzend-antiquariaat en handelt in tweedehands sportboeken, een initiatief van sportjournalist Mark Grijsbach.

WWW.SPORTBOEK.NL biedt u tevens een ZOEKSERVICE aan. Als u al tijden speurt naar één of meerdere boeken, stuur dan een e-mail naar info@sportboek.nl en wij gaan vrijblijvend voor u op pad

Ook bestaat de mogelijkheid om NIEUWE BOEKEN te bestellen via www.sportboek.nl. Zowel Nederlands- als buitenlandstalige uitgaven

De beste sportboekwinkel voor Nederland en België!

De verspreiding van golf opnieuw bezien

Ab Bloemendaal

Waarom het integreren van golf in de continentale Europese maatschappij, zoveel langzamer, en ook zoveel anders verliep dan in het Verenigd Koninkrijk en Amerika, is een vraag die nog weinig is gesteld. Buiten de conclusie dat in Engeland nu eenmaal de industriële revolutie begon en daarmee een proces in werking zette dat ook georganiseerde sport tot gevolg had, werd er weinig specifiek aangedragen.

In een eerder artikel in "de Sportwereld" (2007 nr 45) bracht ik naar voren dat er een aanzienlijke verandering in de maatschappelijke omstandigheden in Europa nodig was alleen om het begrip sport zelf erkend te krijgen. Het begrip "vrije tijd" diende daarvoor eerst zijn eigen positie te verwerven. Daarbij gevoegd dat een zekere algemene welstand nodig was om die vrije tijd met iets anders dan nog meer werk te gaan "besteden".

Om een sport die langdurig binnen de sfeer van de meer welgestelden had plaatsgevonden, meer algemeen aanvaard te zien, was nog een andere omwenteling nodig: de democratisering van de maatschappij in al haar geledingen. Een soort zelfbewustzijn dat elke vorm van sport indien men dat wenste, toegankelijk diende te zijn.

De jaren zestig en vooral zeventig van de vorige eeuw met de vrijmoedige sociale omgang van die periode, gepaard met een zeker opstandigheid tegenover "stand-gevoelige" beletselen die nog aanwezig waren, brachten een nieuwe belangstelling mee voor die activiteiten die voorheen buiten bereik werden geacht. Een en ander gevoegd bij de snel toenemende mobiliteit mede als gevolg van de verbeterde welstand. Dit had tot gevolg dat ook golf nu bereikbaar werd geacht voor grote groepen. In Nederland werden maar liefst honderd nieuwe golfbanen aangelegd in een periode van nauwelijks meer dan tien jaren. Alle onder beheer van private golfclubs. Ondanks dat de vraag naar lidmaatschap de capaciteit van de nieuwe golfgelegenheden ver overtrof, wachtlijsten met meer dan honderd aspirant leden waren geen uitzondering, scheen ballotage een fenomeen van een voorbijgaande tijd. Een dergelijk verschijnsel deed zich in de andere Europese landen ook wel voor, maar in veel mindere mate. Golf begon zich een plaats in de maatschappij van alledag te veroveren.

Bij deze verklaring werd echter niet stilgestaan

bij het feit dat dit gold voor een situatie die typerend was voor *continentaal* Europa. De verspreiding van golf in het Verenigd Koninkrijk had immers een geheel ander patroon gevolgd terwijl de sociale stratificering van bijvoorbeeld Engeland en Duitsland niet zo heel veel verschilde. In beide landen namen adel en grootgrondbezit een vooraanstaande positie in. In Scandinavië Frankrijk en Nederland daarentegen was daar nauwelijks sprake van. Toch speelde het verspreidingsproces van golf over het gehele continentale gebied zich op vergelijkbare wijze af, in de zin dat er eind negentiende eeuw een aanvankelijke introductie plaatsvond, maar tot de jaren tachtig van de vorige eeuw niet van enige verspreiding kon worden gesproken. Waar praktisch alle andere sporten, afgezien van een enkele nationale voorkeur of geografische ligging, zich vrij gingen verspreiden, bleef golf in continentaal Europa beperkt tot een zeer kleine groep welgestelden. Daarentegen was golf in de Angelsaksische landen vanaf begin twintigste eeuw een zaak van gestadige verspreiding geweest ook onder de lagere standen. De vraag bleef dus hangen: waarom duurde het nu op het continent honderd jaar voordat van enige integratie kon worden gesproken, terwijl in dat andere Europa aan de Noordzee golf zich onder alle lagen van de bevolking enthousiast verspreidde?

Niet alleen Europa, ook Amerika

Inmiddels was in de Verenigde Staten immers de verspreiding van golf ook vanaf het begin van de twintigste eeuw in hoog tempo voortgegaan. Een toernooi dat vanaf 1929 elke twee jaar werd gehouden tussen de Verenigde Staten en Groot-Brittannië plus Ierland (GB&I) – nu bekend als *de Ryder Cup* – werd jarenlang door de Verenigde Staten gedomineerd. De spelers van het Amerikaanse team kwamen voornamelijk uit de onderste lagen van de maatschappij en waren hun carrière voornamelijk begonnen als caddie. Een duidelijk beeld van een brede verspreiding onder alle lagen van de bevolking. Het vaardigheidsniveau om een toernooi van deze orde te winnen kan niet worden bereikt door slechts als "knecht" op een elitaire golfclub te dienen. Dit kon alleen als gekwalificeerde accommodaties in ruime mate voorhanden waren.

Het zelfde gold voor Groot-Brittannië. Tot de

uitvinding van de industriële golfbal, was de sport een zaak gebleven voor welgestelden. Die hoge kosten van golf werden voornamelijk veroorzaakt door de prijs van de handgemaakte leren golfbal die slechts een of twee ronden meeinging maar wel een weekloon kostte. Vanaf midden negentiende eeuw was een golfbal beschikbaar die slechts enkele penny's kostte en aldus de weg vrij maakte voor meer algemeen gebruik. Vanaf begin twintigste eeuw zelfs in een sterk verbeterde vorm die de prestaties met sprongen vooruit deed gaan. De kosten van de parafernalia konden niet meer als beletsel voor algemene verspreiding worden aangevoerd.

Wat was dan zoveel anders in de USA en Groot Brittannië dat het algemeen worden van die sport daar bevorderde terwijl in de rest van Europa, ondanks bekendheid met golf door uitgebreide zakelijke contacten, dit nauwelijks belangstellenden had. Het bleef bij in alle landen beperkt tot enkele honderden. In Nederland waren tot aan de tweede wereldoorlog slechts iets meer dan tweeduidend beoefenaars. Alle uit de hogere kringen. In Duitsland slechts 4800.¹ Typerend voor Duitsland was dat bijna zonder uitzondering vertegenwoordigers van de hoge adel als stichter van *Golfanlagen* optraden. Dat zij in merendeel ook grootgrondbezitters waren was daaraan niet vreemd. De Hertogen van Saxon-Coburg Gotha – de oorspronkelijke familie van het Britse Koningshuis als vorsten van Hannover – zijn op meer dan een golfbaan als stichters en eerste voorzitter opgetreden. Toch ligt daarin niet de verklaring voor het behoudende klimaat in de verspreiding van golf. Dergelijke omstandigheden deden zich ook voor in Groot Brittannië en juist in het geheel niet in de Verenigde Staten. Maar in Groot Brittannië waren in 1940 ruim tachtigduizend en in de Verenigde Staten zelfs twee en een kwart miljoen geregistreerde deelnemers aan golf!² Het populariseren moet in deze landen een andere grond hebben gehad. Enkele vrij recente publicaties werpen een nieuw licht op de achtergronden van de verschillen in publieke acceptatie en de brede verspreiding.

Golfverspreiding in Groot Brittannië en Amerika

“...Only one third of all people who play golf in Britain, are members of a club. (...) Where are all the ordinary folk getting their golfing fix ? Aldus Christopher Cairns in zijn studie: *No tie required*. Een onderzoek naar de verspreiding van golf buiten de golfclubs. ...”³

Hij schetst daarin een beeld dat opvallend parallel loopt met dat van de verspreiding in de Verenigde

Staten. Vanaf eind negentiende eeuw toen de kosten van de materialen als stokken en bal, geen noemenswaardige belemmering meer vormden, ontstonden er golfbanen in het publieke domein. Al vóór de twintigste eeuw begonnen zowel in Groot Brittannië als in de Verenigde Staten gemeenten zelf met de aanleg van golfbanen. In de omgeving van een geïndustrialiseerde wereld werd elk middel aangegrepen om aan buitensport gelegenheid te bieden. Van golf gaat een rustgevende werking uit, vond men in zowel de USA als Groot Brittannië waar arbeidsconflicten in die periode niet zeldzaam waren. Een andere factor was dat in Amerika, vanaf het begin golf evenzeer door vrouwen werd gespeeld. Iets dat later ook in Europa zou gebeuren. In Groot Brittannië gebeurde het nog wel dat vrouwen apart speelden, toch werd al in 1893 in Engeland het dames amateurkampioenschap gehouden en in Amerika in 1895. Waar zowel in Amerika als in Groot Brittannië clublidmaatschap in eerste instantie niet openstond voor vrouwen, kon dit alleen gebeuren doordat er openbare golfbanen bestonden, in Amerika bekend als *public golfcourses* in Groot Brittannië als *municipal courses*. Zij zouden blijken in grote mate verantwoordelijk te worden voor de brede verspreiding van golf die tegelijkertijd een democratisering inhield.

Amateurs en professionals in Engeland

In Engeland lag dat aanzienlijk anders. Daar hadden de termen “amateur” en “professional” een geheel andere inhoud die eigenlijk uniek is gebleven in het Verenigd Koninkrijk omdat dat in andere sportontwikkellende landen anders werd gezien. Amateurs in Engeland waren gentlemen die hun spel wel tegen betaling bedreven, cricket vooral maar ook voetbal, maar er niet van afhankelijk waren. Professionals daarentegen waren zij die sport uitoefenden om ervan te kunnen leven. Zij werden beschouwd als handwerklieden – in het algemeen aangeduid als *artisans*. Omdat *professionals* in hun dagelijks leven tussen alle andere *artisans* leefden werd golf geleidelijk als een aanvaardbaar tijdverdrijf herkend vooral door hen die op weg naar boven op de maatschappelijke ladder waren. Dat speelde zich vooral af in de periode van eind negentiende eeuw tot aan de eerste wereldoorlog toen de economie zich in een bloeiende periode bevond. Zo konden de *artisans* zichzelf blijven binnen de eigen maatschappelijke omgeving, maar nog afhankelijk van het gebruik van de golfbanen die hogere klasse in bezit had. De volgende stap die die afhankelijkheid zou gaan beperken, zou bepalend worden voor het geheel eigen karakter van de verspreiding van de sport in Engeland.

Liefhebbers van golf onder de *artisans* begonnen zich als gezelschap te organiseren en als georganiseerde groepen gastspelers op de clubbanen te spelen. Vanwege de extra inkomsten waren zij op bijna alle banen welkom, zij het uiteraard in het Victoriaanse Engeland, apart van de leden. Toegang tot de baan ging via een aparte ingang en verkleed kon ergens in een schuur weg van het clubhuis Soms kon ook alleen op bepaalde dagen en tijden gespeeld worden. Niettemin, steeds meer behoorden zij tot de vaste gebruikers van de baan. Geleidelijk gingen *artisans* er toe over zich als een eigen *society* te organiseren zoals zij dat ook deden voor andere activiteiten. Als volgende stap naar volledige erkenning richtten zij hun eigen nationale organisatie op: de *Artisans Golfers Association* (1920)

Deze herkenbaarheid als organisatie had nog een andere consequentie. Golfclubs in Groot Brittannië krijgen – nog altijd ! - een niet gering deel van inkomsten uit de clubhuisbar. Door de economische omstandigheden na de eerste- en tweede wereldoorlog, liep het aantal leden terug en menige club kwam in financieel in problemen. *Artisan societies* werd nu een collectief lidmaatschap aangeboden tegen een gereduceerd tarief, soms met enige restricties ten opzichte van het gebruik van de baan op zekere dagen. Het clubhuis was onder voorwaarden niet langer voor hen gesloten. Er werd wel enige druk uitgeoefend om in kleding en gedrag niet al te ver van de andere clubleden af te wijken. Echter zodra de financiën het weer toelieten werd de bijdrage van de *artisan societies* weer verhoogd en de beschikbare speeltijd beperkt. Met het toenemende aantal societies, maar vooral ook door het toenemen van de spelvaardigheid van juist de *artisans* - alle topspelers kwamen uit hun kringen – ontstond de wens naar meer onafhankelijkheid. Vanuit deze, nu landelijk georganiseerde *societies* kwamen de initiatieven naar openbaar bestuur en politiek, om golfbanen te creëren waar zij op eigen merites aanwezig konden zijn.

Golf op openbare gelegenheden dient zich aan

Engeland en Schotland

In het land van de origine van de sport, Schotland, werd golf tot ver in de twintigste eeuw uitsluitend gespeeld op openbare grond en dus voor iedereen toegankelijk. Nog steeds kunnen de burgers van St Andrews op de klassieke baan van, *the Old Course*, tegen een geringe vergoeding spelen. Bezoekers moeten voor dat privilege honderd of meer pond betalen. Er loopt ook nog altijd een openbare wandelweg dwars over de baan waar op elk moment mensen kun-

nen lopen. En op zondag wordt er natuurlijk niet gespeeld. Een wel heel fraai voorbeeld van “golf voor iedereen toegankelijk” was wel dat in 1893 op de links van Musselburgh een wedstrijd werd georganiseerd door de “fishwives” van die stad. Onder die omstandigheden was het niet nodig aparte initiatieven te ondernemen om de minder draagkrachtige ook golf te kunnen doen spelen. Doordat golf op die manier daar geen aura kreeg van elitarisme en grote aantallen deelnemers trok uit alle bevolkingslagen, kon het spelniveau zich zodanig ontwikkelen dat het de moeite waard werd golf *spelen* als een beroep te gaan uitoefenen. Eerder was dat alleen mogelijk als een bijkomstigheid van de handwerkers die de stokken maakten. Velen van hen trokken naar de Verenigde Staten voor goed betaalde demonstratiewedstrijden en als adviseur voor de opbouw van een golfaccommodatie. Zij konden in die functies een gerespecteerde maatschappelijke positie verwerven.

In Engeland was al vanaf begin twintigste eeuw sprake van aanleg van golfbanen voor algemeen gebruik door gemeentelijke overheden. In veel gevallen op voorwaarde dat de gebruikers zelf meehielpen in het onderhoud. Er was nog geen sprake van een clubhuis, alleen een verkleedgelegenheid. Niettemin werden dit de bronnen van een meer onafhankelijke opstelling van de gebruikers meest uit de kringen van de *artisans*. Een tiental jaren na de Tweede Wereldoorlog verbeterde de welvaart zodanig dat de vraag naar golfaccommodaties sterk toenam. Clubs konden zich nu weer veroorloven *artisan societies* buiten de deur te houden door lidmaatschapsbijdragen sterk te verhogen. Ditmaal echter konden gemeentebesturen onder een veranderd politiek klimaat – Engeland had van 1945 ononderbroken een Labour regering – als initiatiefnemer optreden voor de aanleg van publieke golfbanen, de *municipals*

Een van de promotors van golf voor iedereen door de aanleg van openbare golfbanen, was Lord Brabazon of Tara, Churchills minister van Transport en Luchtvaart gedurende de Tweede Wereldoorlog. Hij was van mening: “...that the artisan movement will restore golf to its pristine glory in this country (...) Our great players will rise from artisan ranks..”⁴ Iets waarin hij gelijk zou krijgen want zeker tot 1980 kwamen alle coryfeeën uit de rangen van de *artisans*. Vanaf de tweede helft van de jaren vijftig zou de aanleg van openbare golfbanen enorm toenemen. Waren tot 1930 nog slechts 28 *municipal courses* aangelegd, waarvan de helft nog in Schotland, dit aantal was in 1980 tot 233 gestegen. Daarna lag de aanleg bijna stil omdat inmiddels Margaret Thatcher als minister president was aan

getreden. Zij was gekant tegen het besteden van publiek geld aan een dergelijke vrijetijdsbesteding.

Om een indruk te geven van het effect dat de aanleg van een *municipal* had op de deelname uit de kringen van de *artisans* mag het volgende gelden: In 1909 werd in Edinburgh een van de eerste *muni's* geopend. In het eerste jaar kon men al 181 548 betalende gasten noteren.⁵ Een andere die kort daarna in Sheffield werd aangelegd telde in de eerste drie weken na de opening al ruim tienduizend gasten.

De cijfers over deelname aan golf geven aan dat deze beweging van *artisan societies* als onafhankelijke golfers nog steeds typerend is voor golf in Groot-Brittannië. Ruim vier en een half miljoen spelers, waarvan nog geen derde via een clublidmaatschap. Al neemt het aantal openbare golfbanen iets af, vooral na de komst van de commerciële "pay and play" gelegenheden, voor de verspreiding tot een algemene sport in Groot-Brittannië zijn zij onmisbaar geweest.

De Verenigde Staten

Golf kwam naar Amerika met de Schotse professionele golfers die daar betere kansen zagen dan in hun eigen land waar ze nog steeds veroordeeld waren tot een bestaan in hun *shack* terzijde van het clubhuis. Praktisch allen hadden echter naast hun werkzaamheden voor vervaardiging en reparatie van de houten golfclubs, een tweede bestaan als golfprofessional in onderling georganiseerde wedstrijden. Schotse emigranten in Amerika haalden hen over ook daar hun geluk te proberen. In de eerste jaren onderging golf ook daar echter het zelfde patroon als in het meer feodale Brittannië, de clubs vormden zich uit de financiële elite. De Schotse professionals waren welkom voor instructie, demonstratie en golfbaanontwerp, maar overigens was hun positie op de golfclubs niet veel anders dan in het land van herkomst. Zij bleven behoren tot de handwerklieden, zij het, tegen een aanzienlijk betere beloning. Wedstrijden volgden een zelfde patroon als in Groot-Brittannië, weddenschappen behoorden tot een vast verschijnsel rondom wedstrijd-sport.

In Amerika deed zich echter bij de aanvankelijk exclusiviteit van golf aan het eind van de negentiende eeuw, nog een verschijnsel voor, namelijk de discriminatie naar "kleur". De meeste clubs schroomden niet in hun toelatingsbeleid op te nemen dat de club "all white" was. Inmiddels is algemeen bekend dat *Augusta National*, de golfbaan in Georgia waar jaarlijks het golfseizoen wordt geopend met het *Masters Tornado*, pas enkele jaren geleden via een gerechtelijke procedure, zwarte golfers toeliet. Het bleef bij één *Afro American*

en het was slechts de komst van de jonge Tiger Woods die daar een bescheiden verandering in bracht. Golf hield vanaf de late jaren van de negentiende, en de eerste decennia van de twintigste eeuw ook daar het odium van een tijdverdrijf voor blanke welgestelden. Niet geheel terecht zoals we zullen zien.

Merkwaardig genoeg was het de depressie van de jaren negentig van de negentiende eeuw die golf als tijdverdrijf voor de welgestelden aantrekkelijk maakte. De journalist Price Collier tekende aan dat "...more prosperous people turned to golf as an alternative for more expensive sports like yachting, polo, hunting or racing..."⁶

Vanuit plaatselijke overheden echter, voornamelijk in de noordelijke meer industriële staten, kwamen initiatieven sport als een gunstig verschijnsel te beschouwen in het maatschappelijk integreren van niet alleen de zwarte bevolking, maar ook van de nog hoofdzakelijk uit Europa afkomstige immigranten. Buitensporten werden gezien als een middel voor gezonder en beter geïntegreerd bestaan zoals eerder ook in Europa al was vastgesteld. "American people were ready for (...) out-of-door sports."⁷

Een andere factor werkte verder mee aan het aanvaarden van golf als een meer algemene buitensport. De steden raakten steeds voller door de explosief toenemende industriële bedrijvigheid en aanleg van woonwijken aan de rand of verder buiten de stad. De *suburb* deed zijn intrede. Woonwijken dichter tegen een buitengebied en in contact met een meer natuurlijke omgeving. Op zichzelf kon dit weer pas gebeuren nadat openbaar vervoer dit mogelijk maakte. Inmiddels werden ook de attributen als golfstokken- en ballen industrieel vervaardigd hetgeen een ander financieel bezwaar wegnam. Nog voor de eerste wereldoorlog kostte een complete uitrusting al minder dan vijftig dollar, terwijl jaarinkomens voor de lagere middengroepen al tussen zevenhonderd en twaalfhonderd dollar lagen. Het zou echter nog enige tijd duren voordat ook uit arbeiderskringen golf als een mogelijk tijdverdrijf werd beschouwd. Golf werd daar vooralsnog gezien als "...something effeminate, an unmanly sport suited to (...) dandies..."⁸ Niettemin werd in politieke kringen wel degelijk ingezien dat het een extra instrument kon zijn in de democratisering van de maatschappij. Omdat de aard van de sport niet fysiek confronterend was trok het een eigen publiek aan. Een niet al te complimenteuzen aanbeveling kwam van de *New York Times* (1893) die meende dat "...although golf lacks the vivid excitement (...) of baseball, it was (...) suited for fat or middle-aged men. Ook uit de hoek

van de vrouwenemancipatie kwamen aanbevelingen. Deelname aan golf was een stap weg van de nog heersende Victoriaanse geest in de betere kringen. ...“it liberated them from the restrictive uncomfortable clothing favored by the Victoria females...” (“Outing” 1890) En in 1896 a Mrs. De Koven schreef:...: “the rewards are for women of all ages and conditions, irrespective of rank or wealth - a real game for America - democratic and free...”⁹ Ook in golfclubs waren vanaf het begin vrouwen aanwezig zij het, nog een tijdlang zonder gelijke rechten.

Een laatste stap naar breed aanvaarden van golf als democratisch en Amerikaans, werd gezet toen in 1913 een wedstrijd plaatsvond met Britse topspelers van die dagen. Vanaf het begin hadden Britten golf in Amerika gedomineerd in de wedstrijdsport. In deze ontmoeting echter werden de Britse coryfeeën verslagen door een arbeidersjongen van Brookline, geboren uit een Frans Canadese familie: Frances Ouimet. De typische Amerikaanse immigrant. Hij had een baan gekregen als klerk in een sportartikelen zaak in Boston. De eigenaar, een voormalig baseball professional gaf hem de gelegenheid zich als golfer te ontplooiën. Zijn overwinning als eenentwintigjarige amateur op een (Brits!) gezelschap professionals die al meer dan tien jaar de sport beheersten in Amerika, sloeg enorm aan bij een groot publiek. De wedstrijd werd bijgewoond door duizenden en de publiciteit was in Engeland even groot als in heel Amerika. In *The American Golfer* van October 1913 meende een Britse commentator dat: “...America has graduated now as a First class golfing power...”

Onder deze omstandigheden was een sfeer geschapen die het mogelijk maakte vanuit de overheid de sport aan te bevelen als nog een middel voor integratie en ontwikkeling van de gewone bevolking. Het elitaire odium dat de sport nog altijd had behouden, kon nu als voorbij en on-amerikaans terzijde worden gezet. Amerika's latere deelname aan de Eerste Wereldoorlog zou dit proces verder uitbreiden. Golf was een Amerikaanse sport geworden en promotie daarvan met overheidsmiddelen werd volkomen gewettigd geacht. Zeker toen achtereenvolgende Amerikaanse presidenten de sport van harte omhelsden. William Taft, (1857 – 1930) een hartstochtelijk golfer, zei na zijn verkiezing in 1909, na een verwijt dat hij zich te veel had gewijd aan een “rich man's game” :...“there is nothing more democratic than golf (...) nothing puts one more on equality (...) than the game of golf...”¹⁰

Publieke parken en golfterreinen

Al in de negentiende eeuw was begonnen met de aanleg van publieke parken. De eerste in New York – het Central Park – werd in 1857 geopend. Na de burgeroorlog (1861 – 1865) volgden vele andere steden. Maar om parken ook te besteden voor aanleg van een golfbaan vroeg nog enige aanpassing van de beheers autoriteit, de *park commissioners*. Parken hadden nog overwegend bordjes *Keep off the grass* om de kostbare aanleg te beschermen. Niettemin werd al in 1895 een openbare golfbaan aangelegd in het Van Cortland park in de Bronx. Een verzoek om daar een club te vestigen werd meteen afgewezen. Het moest een werkelijke *openbare* baan zijn. Een toegangsbewijs voor een jaar kostte slechts één dollar. Vele andere steden volgden en in de periode na de Eerste Wereld Oorlog was er bijna geen stad meer die in haar parken niet een of meerdere golfbanen bezat. In 1925 kon het maandblad *American Golfer* al schrijven dat: “hundreds of golf clubs in cities and small towns (were) designed for families of modest means.” De jaren van de *New Deal* onder president Franklin Roosevelt, met de aandacht voor het scheppen van werkgelegenheid, gaven een nieuwe impuls aan de aanleg van parken met een golfaccommodatie. Een onderzoek van de *National Recreation Association* in 1930 schatte de deelname aan de gemeentelijke openbare golfbanen op 7.520.000.

Een apart bijverschijnsel bij de aanleg van die honderden openbare golfbanen was dat nu de zwarte Amerikanen gewoon konden opgaan in de sport. Zeker tot aan de jaren dertig van de vorige eeuw, was er nog vrij algemeen sprake van segregatie in bijna alle Amerikaanse sporten. Golf, ook op de openbare banen, was voornamelijk een “witte” sport. Zwarte Amerikanen waren voornamelijk caddies. De Tweede Wereldoorlog bracht daar verandering in. Op praktisch alle publieke banen hadden zij onbeperkt toegang, al ging dat in de zuidelijke staten niet altijd van harte. Het Hoog Gerechtshof maakte daar in een groot aantal processen nog wel geen volledig einde aan maar aan het principe “Separate but equal” dat vooral in het zuiden veelvuldig werd gehanteerd werd ongeldig verklaard.

De integratie van de zwarte golfers had nog een andere horde te nemen. Vanuit de rangen van de caddies waren altijd al professionele golfers voortgekomen, velen van wereld niveau. Maar de organisatie van professionele golfers in Amerika, de UGA had in haar statuten nog altijd staan: dat het lidmaatschap: “...(was) limited to professional golfers of the Caucasian race...”

¹¹ Een bepaling die pas in 1961 ongeldig kon worden verklaard.

Besluit

De ontwikkeling en verspreiding van golf in Groot Brittanie en Amerika heeft een ander verloop gekend dan in de landen van West Europa. In mijn eerdere artikel van 2007 ging ik er van uit dat de ontwikkeling en verspreiding in West Europa vooral zijn plotselinge versnelling had gekregen onder invloed van de maatschappelijke veranderingen van de jaren zestig en zeventig, met het studentenoproer van Parijs 1968 als katalysator. In meer recente literatuur werd de aparte positie van de Angelsaksische wereld benadrukt en gedocumenteerd. Naar uit deze publicaties bleek, had vooral de aanleg van openbare, door gemeentelijke overheden aangelegde en beheerde golfbanen een grote rol gespeeld. In Amerika had dit zelfs tot gevolg dat een verder element werd toegevoegd aan de positie van Afro Amerikanen die via de openbare golfbaan, een verdere integratie konden bewerkstelligen. In beide landen valt op dat golf als algemene sport zijn begin had in de vroege jaren van de vorige eeuw en van daaraf gestadig maar omvangrijk toenam.

Dit in tegenstelling tot Europa waar tot 1980 nauwelijks sprake was van een werkelijke uitbreiding. Die kwam pas na de jaren tachtig. Momenteel is echter al een tiental jaren een nieuwe ontwikkeling aan de gang die het ontbreken van openbare golfbanen illustreert.

Van de in Nederland thans meer dan 300.000 geregistreerde golfers, zijn slechts 120.000 lid van een club. De overige 180.000 moeten als gastspeler een beroep doen op de faciliteiten van de bestaande golfclubs. Toch heeft de democratisering daar geen nadeel van ondervonden. Het valt daarbij op dat in geen van de Europese landen gedacht wordt aan openbare golfbanen als initiatief van een openbaar lichaam.

Dat golf zich in die landen zich nu toch spectaculair ontwikkelt, lijkt nogmaals aan te duiden dat de leefcultuur in landen van continentaal Europa zich anders lijkt te gedragen dan die van de Angelsaksische landen. Zeker het fenomeen van de *artisan society* of van *golfsocieties* "as such", komt (nog?) niet voor in de golfwereld van continentaal Europa. Het is wellicht een te vergaande speculatie, maar zou het ontbreken van openbare gelegenheden voor golf, een oorzaak kunnen zijn dat bij een bevolkingsverhouding continentaal Europa : Verenigd Koninkrijk van 5 : 1 verhoudingsgewijs weinig topgolfers uit continentaal Europa komen?

¹ Statistisches Übersicht über die Entstehung deutsche Golfplätze. (Homburg 1939)

² G.B.Kirsch. *Golf in America*. University of Illinois Press. (Urbana and Chicago 2009)

³ Christopher Cairns. *No tie required. Playing golf without a club*. (Londen 2005)

⁴ Herbert Warren Wind.(red) *A History of golf in Britain*. (Londen 1952)

⁵ Dit cijfer spreekt nog meer als men de cijfers beschouwt die in Nederland gelden voor een gemiddelde clubbaan: 25000 – 35000 golfvrienden per jaar. Een commerciële baan kan tot 50 000 gaan.

⁶ Price Collier. In *The American Review of Reviews*. (1900)

⁷ Price Collier. *The American Monthly Review of Reviews* (1900)

⁸ Robert Hunter geciteerd bij George Kirsch in *GOLF in America*. (University of Illinois 2009) p.13

⁹ In "Cosmopolitan" (Aug. 1896)

¹⁰ Als geciteerd in George Kirsch *GOLF in America*.p.60

¹¹ Id.p.157

Anekdote

Een bijzonder geval van een openbare golfbaan verdient als historische anekdote nog vermelding. Bij Dundee, Schotland, bevindt zich een openbare golfbaan met een aparte geschiedenis die een bijzondere relatie heeft met Nederland. Die golfbaan bevindt zich namelijk in een enorm recreatiepark van meer dan vierhonderd hectare. Het was ooit een bezit van Adam, Viscount of Camperdown. Compleet met een niet zo'n bescheiden paleisachtig marmeren hall in Griekse stijl opgetrokken. Zijn vader had het land gekocht nadat hij van het Britse Parlement een – vererfbaar - jaargeld van tweeduizend pond had verworven. Hij was namelijk in 1797 nog als Admiral Lord Duncan of Lundee, opgetrokken tegen een Bataafse vloot onder Admiraal de Winter in de Zeeslag bij Camperduin. De Bataafse vloot werd volledig vernietigd en de Winter werd gevangen genomen door niet minder dan de beruchte Captain Bligh ooit van de 'Muitertij op de 'Bounty'. De Britten beschouwden het als een overwinning op de Fransen die immers de Bataafse Republiek als bondgenoot hadden en vandaar de royale beloning.

Na drie generaties verviel het landgoed zoals zoveel in Groot Britannië door opeenvolgende erfenis belastingen die konden oplopen tot meer dan 75% van de geschatte waarde. Het werd daardoor Brits nationaal bezit. De Staat schonk het in de jaren dertig aan de stad Dundee als een werkgelegenheidsproject. In 1946 werd het door - toen nog Prinses – Elisabeth geopend. De golfbaan is uitermate populair en er op spelen kost nauwelijks een kwart van wat op clubbanen moet worden betaald.

Naschrift: Admiraal de Winter kreeg een staatsbegrafenis van de Fransen en heeft op het Parijse militaire kerkhof een passend monument. Dit tot eeuwigdurende ergernis van de Koninklijke Marine. De enige Nederlandse admiraal die zich ooit heeft overgegeven, en bovendien door een vreemde overheid met een monument daarvoor beloond!

Het woord schaats

Max Dohle

Scheveningen, schol, schar, kaats, schaats... 'Schaats' lijkt op het eerste gezicht een echt Nederlands woord, vooral door die 'sch' die buitenlanders nooit onder de knie krijgen. Maar de ts-uitgang verraadt een Franse oorsprong. Schaats is een leenwoord uit het Frans. Een van de vele duizenden Franse leenwoorden in onze taal.

Sjaats zouden de Duitsers zeggen en de Fransen? Skaas? De Fransen zouden er hun eigen woord 'échasse' er niet meer in herkennen. Dat is ook wel weer begrijpelijk want in Noord-Frankrijk - in Picardië om precies te zijn - heeft men dat échasse uitgesproken als eschaasse. Etymologen zijn het er over eens dat ons woord schaats stamt van het Franse échasse en via Picardië naar Nederland kwam. Echasse is een alledaags Frans woord dat stelt betekent. Stelt in de klassieke zin van speelgoed.

Nederlanders en Belgen reden in de dertiende eeuw op schaatsen. Maar een eigen zelfstandig naamwoord voor het materiaal is nergens opgetekend. De dichter en geschiedschrijver Van Maerlant spreekt wel over 'ijzeren schoenen' waarop je je heel snel mee kunt verplaatsten. Mogelijk bedoelt hij er schaatsen mee. Zeker weten we dat niet. Tot aan de 16^e eeuw kende het Nederlands mogelijk geen woord voor de schaats. Dat wil zeggen we kunnen dat woord niet in geschreven bronnen vinden. De bezigheid zelf noemde men gewoon 'rijden', 'varen' of 'gaan' (op het ijs).

Voor een echt Nederlandse bezigheid hebben we een woord geleend uit Noord-Frankrijk. In Vlaanderen en Wallonië heeft men dat Picardische

'eschaesse' natuurlijk als eerste overgenomen door de regionale nabijheid. De Walen gebruiken het woord 'schaesse' nu nog in de oorspronkelijke betekenis van 'stelt' of 'lange benen'. In Vlaanderen werd dat 'eschaesse' schaats, maar dan voor die stelt die je onder je voeten bindt om over het ijs te glijden: de schaats.

Weet u wat nu zo bijzonder aardig is aan dit tot nu toe vrij saaie verhaal? Dat er een pikant gedicht is over een onverzadigbare vrouw op het ijs die voortdurend wil 'spelen' (lees 'vrijen') met de man die ze op een 'ijseken' ontmoet: ze nodigt deze Hans uit mee te doen met ringsteken, priksleeën, schaatsen en ze belanden ten slotte samen in een wak. Zelfs dan heeft deze nymfomane vrouw er nog geen genoeg van, ze wil nog een keer spelen, maar Hans weet dan aan haar te ontsnappen. Hij kan zijn 'Sint Jan' niet meer op de been houden. Het verhaal volgt de lijn van vele scrabeuze verhalen waarin de hoofdpersoon een onbekende vrouw ontmoet die onverzadigbaar is. Niks nieuws onder de zon.

Dit gedicht *mi lust eerst spelens* vinden we in de befaamde bloemlezing van Vlaamse rederijersgedichten gedrukt in 1525 door Jan van Doesborch in Antwerpen. Het bijzondere is dat in dit gedicht het woord schaats wordt uitgesproken door een Picardische vrouw uit Douai, zo vertelt Hans. Zijn we daarmee getuige van het moment waarop het woord schaats voor het eerst wordt overgedragen aan de Nederlandse taal? De Picardische zegt in het gedicht tegen Hans: 'Al sweetic, vrees niet een schaatse': ook al zweet ik, ik wil nog best op de schaats.

In 1525 is het woord schaats dus in Antwerpen aangekomen. In die stad werd veel geschaatst. Bij de Sint Jorispoort en op de Schelde bijvoorbeeld. Het is ook de tijd van de reformatie. De wereld staat op zijn kop en Anna Bijns verzucht 'zo dunkt mij dat de wereld op schaatsen gaat', nu bekend als de staande uitdrukking de wereld gaat op schaatsen. Ongetwijfeld verwijst Anna Bijns naar de winter waarin ook alles op zijn kop staat: je kunt dan over het water lopen.

Wanneer komt het woord schaats in Nederland aan? Boven de grote rivieren wel te verstaan. De oudste bron is een Haarlems liedboek uit 1600.

Op ander plaetsen,

*Int tijt van ijs,
rijt men op schaatsen,
om eer en prijs.*

Het is al een ouder liedje, het Haarlems liedboek probeert namelijk deze liedjes aan de vergetelheid te ontrukken. Maar hoe oud het woord dan al is verraadt het lied niet.

Van zelfstandig naamwoord naar werkwoord

Het woord schaats is dan alleen nog als zelfstandig naamwoord bekend. De bezigheid zelf is moeiteloos ingepast onze in grammatica als schaatsenrijden. Het werkwoord schaatsen is pas van veel recenter datum. Pas in de tweede helft van de vorige eeuw gaat men schaatsenrijden inkorten tot schaatsen. Het meervoud van het zelfstandig naamwoord is werkwoord geworden: schaatsen.

Export

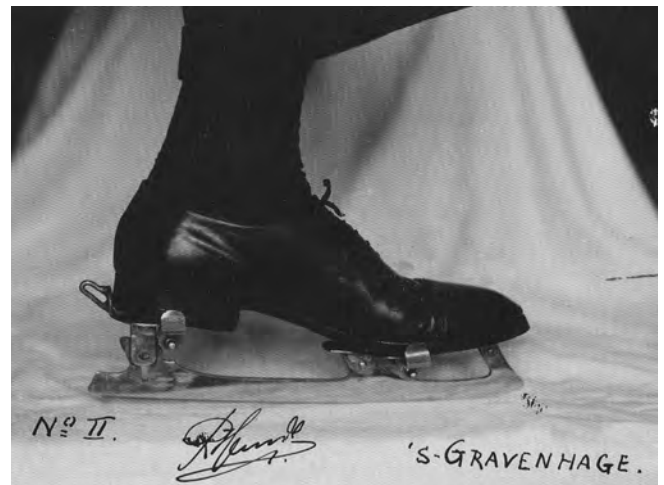
Wij hebben het woord geïmporteerd, maar vervolgens met vlijt en overgave geëxporteerd. De Zeeuwen nemen het woord schaats mee naar het Fendistrict In Engeland. De Zeeuw Cornelis Vermuyden werkt daar aan de drooglegging en betere waterafvoer in de moerasdelta van de Fens. Het gebed moet landbouwgrond worden en de Britse koning heeft een Nederlandse ingenieur gevraagd de leiding te nemen. In zijn kielzog zijn ook Zeeuwse arbeiders meegekomen die tijdens het vorstverlet uiteraard hun schaatsen onderbinden. Hoewel de Nederlanders niet zo heel erg geliefd zijn in de Fens wordt het schaatsen wel met open armen ontvangen. In 1661 noteert Samuel Pypes (spreek uit Pieps) in zijn fameuze dagboek dat hij voor het eerst mensen op schaatsen ziet in het park in Londen.

And then over to the Parke, where I first in my life -
it being a great frost - did see people sliding with
their skeates, which is a very pretty art.

Skeates. Schaats werd Skeates in Engeland. Omdat het woord op een meervoud leek, hebben de Britten er 'skate' van gemaakt, net zoals wij in Nederland van de vogel 'raven' een raaf hebben gemaakt omdat raven meervoud leek van raaf. Overigens werd de naam schaats ook geëxporteerd naar onder andere Noorwegen. Daar werd het skøyter en de klapschaats heet er naar het Nederlands klappskøyter .

Klapschaats

In 1984 ontwikkelt Van Ingen Schenau de klapschaats en in 1998 ging elke zichzelf respecterende

schaatser over op de klapschaats. In de VS gebruikt men voor deze schaats de naam 'clap sklate' en niet zoals velen denken 'klap skate' dat is een gecensureerde versie omdat the clap de ziekte is die Vrouwen uit Douai verspreiden: druiper. Het Engelstalige Clap skate is dus een echte vertaling van klapschaats – to clap is klappen - en dus niet echt een leenwoord te noemen. Dat is wel zo in Japan, daar is 氷上競技 kurappusukaatsu wel een echt leenwoord. Ook in Scandinavië gebruikt men leenwoorden voor de klapper: klappskøjte (Noors), klappskøjte (Deens), klappskridsko (Zweeds). Duitstaligen gebruiken Klappschlittschuh, wat ook geen echt leenwoord is. De Duitsers kennen zoals we zien wel een echt Duits woord voor schaats: schlittschu, sleschoen. Dat is ook het geval in Vlaanderen waar men spreekt of sprak over scheuvel en schaverdijn. In beide woorden herkennen we nog met moeite het woord schuiven. Schaverdijn is nog tot diep in de vorige eeuw in België gebruikt. Het is ook een heel mooi woord en je vraagt je af waarom het woord schaats een veel groter spreidingsgebied kende dan schaverdijn.

Daerna zach ic huuthanghen eenen prijs,
So wie met scaverdinen best stake opt hijs,
Met spren, met loeten ende met wannen
Die zou de twee zulveren scaverdinen beghanghen.
Doe wasser een clerc al huut Westfale
Die sact al ontween, groot ende smale;
Dese clerc begighc daer den prijs
Voer alle die heeren tSinte Quintins opt hijs.

Herschreven uit de 15^e eeuw door Jacob de Hont tussen 1521 en 1526, gebaseerd op de poëzie van de priester Anthonius Stalin, de pastoor van Axel 1430 – 1475. Herschreven dus in de 16^e eeuw en het origineel is verloren gegaan. Dat is jammer, want ik had natuurlijk graag geweten of de 15^e-eeuwse priester in zijn gedicht ook scaverdinen heeft gebruikt.

Karel Lotsy, sportburgemeester in oorlogstijd

Sportgeschiedenis als serieuze wetenschap

Ernest Verhees

De discussie over het handelen van sport- en voetbalbestuurder Karel Lotsy tijdens de Tweede Wereldoorlog kreeg begin dit jaar nieuwe voeding door het verschijnen van *De Dordtse magiër. De val van volksheld Karel Lotsy* van Frank van Kolfschooten. Hierin levert de auteur onder meer stevige kritiek op eerdere publicaties over Lotsy door Matty Verkamman en André Swijtink. In het zomer-nummer van *De Sportwereld* uit 2009 ging Jurryt van de Vooren hier al op in maar de discussie biedt genoeg stof voor een uitgebreide bespreking. De hele kwestie toont namelijk maar weer eens aan dat van wetenschappelijk historisch onderzoek in de Nederlandse sportgeschiedschrijving niet of nauwelijks sprake is.

In het herfstnummer van het tijdschrift *Helden* reageerde Verkamman op zijn beurt met veel kabaal op het boek van Van Kolfschooten met onder meer de 'onthulling' van een nog onbekende en zeer belastende brief van Lotsy. Herman Langeveld nam in het laatste nummer van het *Biografie Bulletin*, als lid van de promotiecommissie, de verdediging op zich van Swijtink.ⁱ Langeveld heeft onder meer commentaar op het ontbreken van 'normale historische bronnenkritiek' door Van Kolfschooten. Opvallend in de reactie van Verkamman is enerzijds het noemen van 'serieuze wetenschap' als uitgangspunt en anderzijds het matige niveau van zijn eigen argumentering en bronnengebruik. Het grote bezwaar tegen zijn artikel is het door elkaar lopen van zakelijke argumenten tegen de beweringen en de bronnen van Van Kolfschooten en niet ter zake doende toevoegingen over de achtergrond van de auteur en zijn boek. Laat ik me beperken tot de inhoudelijke kritiek die Verkamman tracht te geven want hier toont hij zich een onbekwaam historicus.

In de ban van goed en fout

Heel eenvoudig gesteld draait de discussie om de vraag of Lotsy tijdens de oorlog 'fout' was. J.H.C. Blom concludeerde bij zijn afscheid als directeur van het NIOD in 2007 zeer terecht dat het publieke debat hier nog volledig door wordt beheerst. Zowel Van Kolfschooten als Verkamman zijn 'In de ban van goed

en fout', zoals Blom de voortdurende morele beoordeling van het gedrag tijdens de oorlog noemt. Het doel van *De Dordtse magiër* is het herstellen van het onder andere door Verkamman gecreëerde beeld van Lotsy als een collaborerende, gewetenloze medewerker van het Duitse gezag.

Van Kolfschooten geeft een nauwgezet overzicht van de 'val' van de goede naam van Lotsy na diens overlijden in 1959. De afbraak van zijn reputatie zette in met een artikel van Barend en Van Dorp in 1979 in *Vrij Nederland* en werd verder uitgewerkt door belastende beweringen in de tv-documentaire *Het spoor terug* (1987), in publicaties van Matty Verkamman (1986, 1989, 2003) en Bob Spaak (1989) en in artikelen en in het proefschrift van André Swijtink (1992). Door deze aaneenschakeling van beschuldigingen leek er, ondanks enkele tegengeluiden, geen andere conclusie mogelijk dan dat Lotsy 'fout' was geweest. Een van de gevolgen was dat in Amsterdam de Karel Lotsylaan van naam werd gewijzigd.

Barend en Van Dorp, Verkamman en Swijtink gebruikten verschillende argumenten, bronnen en citaten in hun stellingname tegen het optreden van Lotsy tijdens de Duitse bezetting. Het is overigens alleen Swijtink die dit met bronvermeldingen ondersteunt. Van Kolfschooten behandelt alle argumenten minutieus. Hij weerlegt enkele beschuldigingen door het ontbreken van bewijs of het aanhalen van nieuwe bronnen, plaatst de gebruikte bronnen en aangehaalde citaten in een (andere) context en - misschien wel het belangrijkste - beschouwt sommige daden van Lotsy niet als laakbaar. Want uiteindelijk is dat de hoofdvraag bij dit soort discussies: wie bepaalt wat fout is?

'Foute' daden van Lotsy

Om te beginnen dienen de feitelijke daden van Lotsy vastgesteld te worden. Vervolgens kan de vraag worden gesteld wat de verklaring hiervoor is en kan er, als hier behoefte aan is, een moreel oordeel over geveld worden.ⁱⁱ Na lezing van *De Dordtse magiër* kan geen andere conclusie worden getrokken dan dat

Verkamman in *Helden* geen enkel nieuw punt aan-draagt, blijft vasthouden aan zeer twijfelachtige, onge-fundeerde beschuldigingen door derden en blind is voor steekhoudende weerleggingen hiervan. Omdat dit door Van Kolfschooten al uitvoerig gedaan is, heeft het geen zin om hier op elk punt nader in te gaan.ⁱⁱⁱ De conclusie is dat over de volgende vier punten die Verkamman Lotsy kwalijk neemt, overeenstemming bestaat over het plaatsvinden ervan:

Lotsy werkte mee aan de uitvoering van de wering van joden in hoofdbesturen van sportbonden

Lotsy schreef aan Van Dam een brief waarin hij meldt niet met joden te hebben gewerkt (in een bepaalde peri-ode) en *Deutschfreundlich* te zijn

Lotsy dronk een kopje thee met Seys-Inquart bij een bespreking in diens tuin

Lotsy reisde in 1942 naar Duitsland voor bespreking over voetbalcontacten tussen Nederland en Duitsland.

De in *Helden* met veel tromgeroffel aangekondigde brief van Lotsy aan de hockeybond van 4 november 1940 is geen bijzondere ontdekking. Er is bovendien geen enkele reden om aan te nemen dat Van

Kolfschooten deze brief bewust niet gebruikt heeft, zoals Verkamman suggereert. In de brief maakte Lotsy in zijn hoedanigheid van sportadviseur duidelijk dat er ook in de hockeysport één bond diende te komen. Er waren op dat moment naast de Nederlandsche Hockey Bond een afzonderlijke hockeybond voor dames en een Zuidhollandse en Zuidnederlandse Hockeybond. Vermoedelijk is deze brief als circulaire naar alle hockeysportbonden gegaan. Het betreft hier overigens een afschrift van de brief (voor of door het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen?) die mogelijk als bewijs van verzending is opgesteld.^{iv}

Het streven naar eenheid in de sport was in juni 1940 ingezet door de Nationale Stichting tot bevordering van de Lichamelijke Opvoeding (NSLO) en paste in het algemene beleid door de secretarissen-generaal om zo veel mogelijk verzuilde organisaties te unificeren. Hierdoor hoopte men op de diverse terreinen een nationaal front te vormen tegen inmenging of een machtsovername door NSB'ers. De Duitse bezetter steunde het beleid van het realiseren van nationale eenheidsbonden in de sport maar liet de uitvoering hiervan geheel aan het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, de NSLO en met name aan Lotsy, sinds 10 oktober adviseur voor sportaangelegenheden voor het ministerie.

Ook Lotsy kreeg in oktober 1940 te maken met de eerste anti-joodse maatregelen van de nazi's zoals de verplichte ondertekening van de ariërvierklaring door overheidsfunctionarissen en de aankondiging van het ontslag van alle joodse ambtenaren. Blijkbaar hebben de Duitsers hem ook laten weten dat in de besturen van de nieuwe sportbonden - waarvan ze de realisatie nadrukkelijk ondersteunden - geen joden mochten zitten. Lotsy meldde dit namelijk bij een bespreking over fusering met de gymnastiekbonden op 1 november 1940. Deze maatregel paste in de sinds begin oktober geldende algemene richtlijn dat overheden geen joden meer mochten aannemen of promotie geven. Door vertragen-ge tegenwerking van de secretarissen-generaal volgde de bekendmaking van het ontslag van joden uit overheidsdienst eind november 1940.^v

Zowel Swijntink als Van Kolfschooten vermelden de opmerking van Lotsy bij de gymnastiekbonden op basis van dezelfde bron die ook door Lou de Jong was gebruikt.^{vi} De brief aan de hockeybond is dus alleen een extra bewijs van een al bekende en door Van Kolfschooten beschreven daad van Lotsy: het doorgeven van de eisen van de bezetter aan de sportbonden met betrekking tot de eenheid en het weren van joodse bestuursleden.

Brieven in hun context

Volgens Verkamman was Lotsy door ondertekening van deze brief uitvoerder van antisemitische maatregelen en verrichtte hij hiermee '...zijn persoonlijke aftrap voor het verwijderen van joden uit die sport.'^{vii} Waar Verkamman het op baseert dat Lotsy uit 'eigener beweging' aan de hockeybond schrijft dat '...voorlopig alleen in de Hoofdbesturen, geen Israëlieten zitting [mogen] hebben...' is volstrekt onduidelijk. Zoals gezegd, deze eis paste geheel in het door de Duitsers op dat moment doorgedrukte beleid en Lotsy lijkt hiermee inderdaad, zoals Van Kolfschooten stelt, de boodschapper van deze antisemitische maatregel. Er is geen enkele reden om aan te nemen dat Lotsy deze richtlijn uit zichzelf heeft bedacht en doorgegeven. Daartegenover heeft hij ook niet besloten om deze boodschap niet door te geven of naar aanleiding hiervan zijn functie neer te leggen.

Ook bij een brief van Lotsy van maart 1941 is de context waarin deze gestuurd werd van belang.^{viii} Begin 1941 kreeg de machtige sportadviseur te maken met enkele bedreigingen voor het behoud van zijn positie. Er waren problemen bij een FIFA-vergadering in Zwitserland, hij werd mede hierom verhoord door de SD en hij werd er bovendien van beschuldigd een jodenvriend te zijn. In het door een NSB-redactie geleide blad *Motor en Sport* verscheen een artikel waarin Lotsy verweten werd een pro-joodse houding te hebben. In een brief aan secretaris-generaal Van Dam pleitte Lotsy zich vrij van deze beschuldigingen en gaf hij een reeks argumenten waarom hij een geschikte, *Deutschfreundliche* kandidaat zou zijn om alleen (en niet in een driemanschap) 'Gemachtigde voor de Nederlandse Sport' te worden. Hij praatte de bezetter zeer nadrukkelijk naar de mond en toonde zich ook bereid om eventueel van een driemanschap deel uit te maken.^{ix} Op 31 mei 1941 trad er inderdaad een drietal College van Gevolmachtigden voor de Sport aan met naast Lotsy de Nederlandse SS'er Hendrik van Groningen à Stuling en NSB'er Jan de Valk.

Een derde belangrijke brief met betrekking tot Lotsy en de anti-joodse maatregelen in de sport blijft bij Verkamman buiten beschouwing: zijn ontslagbrief. Swijntink ging er nog vanuit dat Lotsy bij de zuiveringscommissie - al dan niet bewust - ten onrechte aangaf begin september uit het College van Gevolmachtigden voor de Sport te zijn gestapt en niet pas 1 november 1941. De bewuste ontslagbrief is niet teruggevonden door Van Kolfschooten maar wel een concept van 14 oktober van de schriftelijke reactie van secretaris-generaal Van Dam op het ontslagverzoek. Dit begint met de volgende verwijzing: 'In antwoord op Uw schrijven

van 16 september 1941, inhoudende Uw verzoek om ontslag...'. Het verzoek werd per 1 november ingewilligd. De datum van 16 september is van belang omdat de dag ervoor door Seys-Inquart een verordening was uitgevaardigd met nieuwe maatregelen tegen joden, waaronder een verbod op het deelnemen aan openbare sportverrichtingen.^x

Burgemeester in oorlogstijd

De vervolgvraag is die naar de verklaring van deze brieven en van de andere daden van Lotsy. Verkamman is door de focus op het be- en veroordelen van Lotsy alleen geïnteresseerd in zijn daden en niet in een verklaring. Lotsy collaboreerde met de Duitse vijand en werkte mee aan het antisemitisch beleid, punt. Als verklaring rest alleen de constatering dat hij 'fout' was. Verkamman kan bijvoorbeeld ook geen begrip opbrengen voor angst als een mogelijke oorzaak voor 'fout' handelen.

De reden van Lotsy om tot 16 september 1941 in functie te blijven als sportadviseur en gevolmachtigde van de sport - want dat is uiteindelijk de hoofdvraag - was volgens Van Kolfschooten om de nazi- en NSB-invloeden in de sportwereld te beperken.^{xi} Er zijn echter geen uitlatingen van Lotsy uit deze periode die dit specifieke motief noemen. Alleen ná de oorlog, in brieven aan de zuiveringscommissie, schreef hij over de afwegingen bij zijn keuze om aan te blijven. 'Ik heb werkelijk dag en nacht gezwoegd om het idee van prof. Van Poelje en van het College van Secretarissen-generaal tot uitvoering te brengen en daarnaast om onze clubs en onze leden te beveiligen tegen tal van NSB-invloeden.'^{xii} Dit brengt ons bij een belangrijk kritiekpunt van Langeveld: Van Kolfschooten hecht te veel waarde aan deze brief van Lotsy van 10 oktober 1945 aan zijn vriend en lid van de zuiveringscommissie G. van Twist. Door het subjectieve karakter van dit pleidooi moet deze bron met grote terughoudendheid worden gebruikt. 'Lotsy schreef dit in het kader van zijn zuiveringsprocedure, en had er dus alle belang bij om zijn motieven om toe te treden zo 'vaderlandslievend' mogelijk voor te stellen.'^{xiii} Uiteraard dient men met deze mogelijkheid ernstig rekening te houden - meer dan Van Kolfschooten doet - maar het moet ook niet worden uitgesloten dat iemand die ergens verantwoording voor aflegt in alle oprechtheid 'de waarheid' vertelt. Er zijn geen objectieve bronnen die Lotsy's verhaal tegenspreken waardoor het speculeren blijft over wat zijn motieven waren. Bij zijn achteraf gegeven motivatie om op 16 september ontslag in te dienen, verwees Lotsy niet naar de anti-joodse maatregelen, zoals de dag ervoor afgekondigde verordening, maar merkte hij

alleen op dat de gang van zaken aan het departement voor hem reden was te verdwijnen.^{xiv} Het is dan ook slechts een aanneming van Van Kolfschooten dat hij ontslag nam om geen uitvoerder van deze verordening te zijn.^{xv}

Terwijl Verkamman alles als 'fout' bestempelt, neigt Van Kolfschooten er sterk naar om alleen de voor Lotsy 'goede' interpretatie aan zijn optreden te geven. Een voorbeeld van de problematiek van het interpreteren staat in de door Verkamman gebruikte brief aan de hockeybond: 'Laten echter alle Hockey-instanties van mij, als volbloed Nederlander, die alles voor de Sport overheeft, aannemen, dat dit alles vóór 1 Januari in orde moet zijn.'^{xvi} De uitdrukking 'als volbloed Nederlander' is moeilijk te plaatsen. Bedoelde Lotsy hiermee geen Duits of geen joods bloed te hebben? Van groter belang is het vervolg van de zin: '...die alles voor de Sport overheeft...'. Een duidelijke aanwijzing voor Lotsy's volledige gerichtheid op de belangen van de sport als motivatie voor zijn handelen.

Het door Karel Lotsy tijdens de bezetting moeten bepalen van de grens van 'alles', is een duidelijk voorbeeld van de morele keuzes waar elke ambtenaar die ervoor koos om in dienst te blijven, mee te maken kreeg. Bij dit inmiddels in de geschiedschrijving uitgebreid beschreven en algemeen bekende dilemma speelde bij de argumenten vóór aanblijven een combinatie van algemeen, gemeenschappelijk belang en eigenbelang zoals het behoud van werk, aanzien en macht.^{xvii} Dit dilemma speelde bijvoorbeeld sterk bij de 'burgemeester in oorlogstijd' – dat inmiddels een soort uitdrukking is geworden – waarbij opstappen betekende dat je vervangen zou worden door een NSB-burgemeester, maar aanblijven betekende het moeten werken met de Duitse machthebbers en richtlijnen. Lotsy kan, gezien zijn functies en grote invloed op sportgebied, als 'sportburgemeester' van Nederland in oorlogstijd worden beschouwd. Wat voor een burgemeester als algemeen belang voor de inwoners van zijn gemeente gold, was voor Lotsy het algemeen belang van de sport en sporters in Nederland.

Om deze problematiek in te kunnen zien moet je wel openstaan voor een visie op de Tweede Wereldoorlog die ruimte biedt voor nuanceringen binnen het gebied tussen de uitersten Goed en Fout. Frits Abrahams kwam in zijn reactie op de discussie tussen Verkamman en Van Kolfschooten in het NRC tot de conclusie '...hoe moeilijk het is na zoveel jaren over zo'n kwestie te oordelen. De grote stelligheid waarmee dat in beide kampen gebeurt, kan ik dan ook niet delen.' Vervolgens geeft hij zijn mening over de altruï-

stische of egoïstische motivaties van Lotsy: 'Misschien had hij, zoals Van Kolfschooten stelt, het beste voor met de Nederlandse sport en wilde hij die beschermen tegen NSB-invloeden. Maar mijn indruk is dat Lotsy vooral het beste voor had met zichzelf. Hij wilde in de eerste plaats blijven gloriëren als sportbestuurder, ook als hij zich daarvoor vergaand moest aanpassen aan het nieuwe bewind.'^{xviii} Van Kolfschooten gebruikt het onschuldigere beeld '...van een zeiler die werd overvallen door zwaar weer, en uit alle macht probeerde de sport in veilige haven te loodsen. Lotsy was in de stormachtige jaren van de bezetting soms gedwongen een eind mee te varen in de richting waarin de bezetters hem dwongen.'^{xix} Het antwoord op de morele vraag wanneer Lotsy te ver mee voer, dient ieder voor zich uit te maken maar dan wel op basis van de juiste koersgegevens.

Serieuze wetenschap

Wanneer Verkamman in zijn artikel in *Helden* Van Kolfschooten verwijt een methode te gebruiken '...die bitter weinig met serieuze wetenschap heeft te maken.'^{xx} verwijst hij, neem ik aan, naar de historische wetenschap en in het bijzonder naar serieuze, wetenschappelijke sportgeschiedenis. Welke methodes wel verantwoord zijn en door Verkamman wel worden toegepast, blijft onduidelijk. Dat is ook niet vreemd aangezien de 'serieuze wetenschap' zich in Nederland niet of nauwelijks met sportgeschiedenis bezighoudt en de spaarzame resultaten hiervan niet doordringen in de recente stortvloed aan sportboeken.

Weliswaar als onderdeel van een uitgebreide bespreking van de Nederlandse fietshistoriografie in internationaal perspectief was er in 2009 in het tijdschrift *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* (BMGN) voor het eerst aandacht voor sportgeschiedenis. Enigszins volgens verwachting is de conclusie dat historisch onderzoek naar het Nederlandse wielrennen past in de al in 1998 geconstateerde en nog steeds geldende achterstand van de sportgeschiedschrijving ten opzichte van het buitenland. 'De talloze Nederlandse publicaties over de wielrennerij zijn vrijwel zonder uitzondering van journalistieke of populair-historische aard en besteden geen aandacht aan de thema's die de wielersport ook buiten de kring van liefhebbers tot een belangwekkend onderwerp van historisch onderzoek maken.'^{xxi}

Deze situatie is eigenlijk voor alle takken van sport van toepassing, met eventueel een kleine uitzondering voor het voetbal. De enkele wetenschappelijk verantwoorde publicaties hierover worden echter volledig ondergesneeuwd door een lawine aan populaire,

journalistieke uitgaven voor sportliefhebbers. Voetbalgeschiedenis beperkt zich hierdoor tot het schrijven over de opstelling en tactiek van het Nederlands elftal in 1952, over de opwinding over de eerste voetbalschoenen van Faas Wilkes en over een paar jaar ongetwijfeld over de invloed van de nieuwe vriendin van Wesley Sneijder op het presteren op het WK in Zuid-Afrika. Daar is uiteraard niets mis mee maar het wordt ook hoog tijd voor historisch onderzoek naar de geschiedenis van de sport die niet alleen interessant is voor liefhebbers van sport(geschiedenis).^{xxii}

ⁱ Matty Verkamman, 'Toch goed fout', in: *Helden* nr. 2 (herfstnummer 2009), p. 78-85 en Herman Langeveld, 'Min of meer op Duitse leest. Het oorlogsverleden van Karel Lotsy', in: *Biografisch Bulletin* nr. 4 (2009), p. 70-75.

ⁱⁱ Vgl. 'Over deze feiten zijn Van Kolfschooten en Swijtink het eens, maar zij komen tot een duidelijk verschillende beoordeling. Swijtink meent dat hier sprake is van een laakbare medewerking aan de antisemitische politiek van de Duitse bezetter – ik ben dat met hem eens.' Langeveld, 'Min of meer op Duitse leest', p. 72.

ⁱⁱⁱ Frank van Kolfschooten, *De Dordtse magiër. De val van volksheld Karel Lotsy* (2009) p. 139-146, 153-155, 166-171, 305-307, 310-313, 318.

^{iv} Doordat Verkamman de brief door een anonieme bron is 'toegespeeld' is het onduidelijk uit welk archief en welke context deze brief gehaald is. Zolang dit onbekend blijft, valt Van Kolfschooten hierover ook niets te verwijten.

^v J. Presser, *Ondergang. De vervolging en verdelging van het Nederlandse jodendom* (1940-1945) ('s-Gravenhage 1985), p. 26-54

^{vi} André Swijtink, *In de pas. Sport en lichamelijke opvoeding in Nederlands tijdens de Tweede Wereldoorlog*, (Haarlem 1992) p. 83; Van Kolfschooten, *De Dordtse magiër*, p. 145: 'Er zijn geen documenten bekend die duidelijk maken hoe de eis van de uitsluiting van Joden in de eenheidsbondsbesturen bekend is gemaakt aan secretaris-generaal Reinink en-of Lotsy en hoe zij daar in eerste instantie op hebben gereageerd.'

^{vii} Verkamman, 'Toch goed fout', p. 83; Vgl. Swijtink, *In de pas*: 'Het was immers Lotsy geweest die de besturen van de betrokken bonden meegedeeld had dat een voorwaarde voor fusie was dat geen joden zitting mochten hebben in de besturen van de nieuw te vormen bonden. Lotsy had hierdoor op evidente wijze de grens van het passief ondergaan van de maatregelen tegen de joden overschreden – hij was uitvoerder van de anti-joodse politiek van de bezetter geworden.', p. 316-317

^{viii} Verkamman dateert deze brief onjuist in januari 1941. 'Toch goed fout', p. 80

^{ix} 'Maar, als U meent, dat ik tot een driemanschap moet toe-

treden, dan blijf ik te Uwer beschikking, want ik wil U niet in de steek laten, evenmin, als ik reeds weet, dat U mij zulks zou doen.', Van Kolfschooten, *De Dordtse magiër*, p. 155

^x Van Kolfschooten, *De Dordtse magiër*, 158-160, 320-322, citaat p. 322

^{xi} 'Lotsy vreest dat hij de doelstelling waar alles om is begonnen – de formatie van een anti-NSB-front binnen de sport door het instellen van eenheidsbonden – niet zal kunnen bereiken.' Van Kolfschooten, *De Dordtse magiër*, p. 318

^{xii} Brief van Lotsy van 10 oktober 1945, geciteerd bij Van Kolfschooten, *De Dordtse magiër*, p. 204- 205

^{xiii} Langeveld, 'Min of meer op Duitse leest', p. 73-74

^{xiv} Van Kolfschooten, *De Dordtse magiër*, p. 159

^{xv} 'Lotsy diende zijn ontslag in de dag ná het verschijnen van de 'Verboden voor Joden'-verordening. Het is aannemelijk dat hij juist géén uitvoerder van die verordening wenste te zijn.' Van Kolfschooten, *De Dordtse magiër*, p. 322

^{xvi} Afschrift van brief aan hockeybond, afgebeeld in Verkamman, 'Toch goed fout', p. 84

^{xvii} Chris van der Heijden, *Grijs verleden Nederland en de Tweede Wereldoorlog* (2003), p. 147

^{xviii} Frits Abrahams, 'Lotsy, de feilbare', in: *NRC* 8 oktober 2009

^{xix} Van Kolfschooten, *De Dordtse magiër*, p. 326

^{xx} Verkamman, 'Toch goed fout', p. 85

^{xxi} Manuel Stoffers en Harry Oosterhuis, ' 'Ons populairste vervoersmiddel' De Nederlandse fietshistoriografie in internationaal perspectief', in: *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* 3 (2009), p. 390-418, aldaar 407. Deze conclusie geldt overigens ook voor historisch onderzoek naar fietsen in Nederland in het algemeen.

^{xxii} 'Van Kolfschooten heeft een vlot geschreven biografie van Karel Lotsy gepubliceerd, die vooral interessant is voor liefhebbers van sportgeschiedenis.', Langeveld, 'Min of meer op Duitse leest', p. 75

Netwerk Gelijkspele

Op 25 november 2009 is het Netwerk Gelijkspele gelanceerd. De aftrap vond plaats in Amsterdam, in de ambtswoning van de burgemeester. Sportersweb Gelijkspele is een initiatief van de Alliantie Gelijkspele. Deze alliantie werkt aan de verbetering van de sociale acceptatie van homoseksuele mannen, lesbische vrouwen, biseksuelen en transgenders in de sport. Een doel waar homo's en hetero's samen aan werken. Stichting Homosport Nederland coördineert de activiteiten van Sportersweb Gelijkspele.

Wat doen zij en voor wie?

Sportersweb Gelijkspele is een digitaal netwerk en organiseert daarnaast bijeenkomsten waar leden elkaar kunnen ontmoeten. Sportersweb Gelijkspele is bedoeld voor alle homoseksuele, lesbische, biseksuele en transgender sporters. Meer informatie vind je op www.sportersweb-gelijkspele.nl

Marieke Wijsman

SPORTERSWEB
gelijkspele

www.sportersweb-gelijkspele.nl

Friese sport: tussen traditie en professie:

verslag van een sporthistorisch congres

Wilfred van Buuren

Zo erg als in de hel van '63 was het nog net niet, maar het was koud en guur en volop winter op vrijdag 18 december 2009. De velden waren wit bevroren en ik heb er vijf uur over gedaan om met de trein van Amsterdam naar Franeker te komen. Ondanks het barre weer hadden ruim honderd belangstellenden zich die dag verzameld in De Koornbeurs in Franeker voor het congres *Friese sport: tussen traditie en professie*. Aanleiding voor dit sporthistorische congres was het afscheid van dr. Pieter Breuker als docent en onderzoeker aan het Fries Instituut van de Rijksuniversiteit Groningen.

Tegenwoordig is betaalde sport een vanzelfsprekendheid. Denk maar aan voetbal en tennis. Behalve deze uit Engeland overgenomen sporten kent Friesland ook oude volksvermaken die tot sport zijn geëvolueerd zoals schaatsen op de korte baan, kaatsen en kievitseieren zoeken. Volgens de gangbare opvattingen behoren ze tot het 'Frieseigene' en zijn ze onderdeel van de Friesnationale traditie. Veel meer echter dan doorgaans wordt verondersteld, heeft bij het in stand houden van deze 'typische Friese' sporten geld wel degelijk een rol gespeeld. Op het congres stond het onderzoek naar het spanningsveld tussen materiële en ideële aspecten van de sport centraal. De vier sprekers legden verbanden tussen traditie en professionalisering in het kievitseieren zoeken, schaatsen, voetbal en kaatsen.

Kievitseieren zoeken als bedachte traditie

Het beeld van het kievitseieren zoeken als een eeuwenoude, nationale buitensport voor Friezen klopt historisch gezien niet. Het *aaisyken* is een 'bedachte traditie', een tamelijk recent uitgevonden traditie, volgens Goffe Jensma, hoogleraar Friese taal en letterkunde aan de Rijksuniversiteit Groningen en de eerste spreker op het congres. Jensma's onderzoek naar de geschiedenis van het eieren zoeken in Friesland toont aan dat het primair ging om een economische activiteit die van oudsher niet als sport of als onderdeel van een Friese traditie werd gezien. "De kievit is een vogel die dure eieren legt", schreef de Vlaamse dichter Paul van Oostaijen. Kievitseieren waren vroeger een belangrijk Fries exportproduct, vooral naar het welvarende

Engeland. Boeren en arme dagloners konden in het voorjaar met het rapen van de 'gouden eieren' een aardig kapitaaltje bijverdienen.

Vanaf ongeveer 1880 groeide het eieren zoeken langzamerhand uit tot een vast onderdeel van de Friese identiteit, een traditionele sport met specifieke eigen rituelen, tenues en beloningen. Jensma: "Ingebed in het concept van een Friese plattelandssamenleving kreeg het rapen van kievitseieren nieuwe betekenis en groeide het uit tot een echt Fries nationale, zogenaamd eeuwenoude traditie. Als economische praktijk was het eieren rapen inderdaad eeuwenoud, maar de kern van deze nieuwe traditie was juist dat langzamerhand de symbolische betekenis van het eieren zoeken deze praktijk aan het zicht onttrok. De aandacht wordt overgeheveld van marktbericht naar sportverslag. De dagloner wordt een sportieve figuur en het weiland vangt de marktplaats als arena."

Hurdridders en schaatsenrijders

Het onderwerp van de lezing van Daniël Rewijk, oudhoofdredacteur van *de Sportwereld* en bezig met een proefschrift over Pim Mulier, was hurdridders en schaatsenrijders: onbegrip op het ijs (1880-1890). Overal waar de sport in de negentiende eeuw in een nieuwe gedaante opdook (met uniforme reglementen, amateu-

risme en nationale en internationale organisatie), ontstonden spanningen met al bestaande vormen van sport en vermaak. Dit gebeurde ook bij het schaatsen. In zijn lezing beschreef Rewijk de wereld van het Friese hardrijden, dat wil zeggen het kortebaanschaatsen naast het opkomende schaatsenrijden op de lange baan en legde hij bloot waar de spanning tussen beide vandaan kwamen. Rewijk: "Hurdridders en schaatsenrijders leefden in twee zeer verschillende werelden. Het hardrijden was verbonden met het Friese platteland en dan nog met een ten dele fictief-historische, mythische variant. De band met het verleden, met de voorgangers, was cruciaal voor de symboolwaarde van de kortebaan. Het schaatsenrijden moest Nederland voorbereiden op een nieuwe tijd en Nederland laten aansluiten bij internationale, moderne trends.

Opvallend was de rol van vrouwen in de baan. Vrouwen konden meedoen aan wedstrijden voor (gemengde) paren, daarnaast waren er ook speciale hardrijderijen voor vrouwen. Vrouwen konden daarmee flinke geldbedragen verdienen, weliswaar niet zoveel als de mannen, maar het verschil was niet heel groot. Het Friese hardrijden was daarmee uniek in Nederland in het laatste kwart van de negentiende en in de eerste helft van de twintigste eeuw vanwege de sportieve kansen die het aan vrouwen bood.

Abe en Faas en de introductie van betaald voetbal

Yme Kuiper, bijzonder hoogleraar religieuze en historische antropologie RuG, sprak over Abe Lenstra en Faas Wilkes, de twee Nederlandse voetbalidolen van de jaren vijftig. De overgangperiode van amateurisme naar professionalisme. Vergeleken met de rest van Europa was Nederland laat met betaald voetbal. Ga maar na. Al voor de Tweede Wereldoorlog werd er al professioneel gevoetbald in Engeland en Schotland, Oostenrijk, Hongarije, Tsjecho-Slowakije, Frankrijk, Italië en Duitsland. Hoe kan het dat het betaald voetbal in Nederland zo laat (1954) werd geïntroduceerd? Volgens Kuiper hield de vertraagde komst in Nederland verband met de bestuurscultuur in de KNVB. Die werd ook na de Tweede Wereldoorlog nog gekenmerkt door 'zowel een zekere elitair-burgelijke mentaliteit als door het ethos van amateurisme'.

Interessant werd de bijdrage van Kuiper vooral doordat hij het verhaal van Lenstra en Wilkes en de overgang van amateurisme naar professionalisme in het Nederlandse voetbal verbond met andere ontwikkelingen uit de Nederlandse samenleving van die tijd. De jaren vijftig staan in het collectieve geheugen misschien bekend als jaren van rust, veiligheid en geborgenheid. Maar ze vormden ook de opmaat voor afnemende standsverschillen en regentenmacht, gestegen mobiliteit, veranderende vrijetijdsbesteding en nieuwe jeugdculturen. Het waren ook de jaren van 'ondergrondse ontzuiling', die gepaard ging met verzet tegen het paternalisme van opvoeders, bestuurders en autoriteiten. Kuiper; "Zoals het Bisschoppelijk Mandement van 1954 contraproductief werkte, zo gold dat evenzeer voor de KNVB in zijn strijd tegen het professionalisme. Ieder op hun eigen manier hebben Wilkes en Lenstra meegeholpen het gezag van regenteske sportbestuurders uit te hollen. Faas door in het buitenland te gaan voetballen, Abe door zijn strubbelingen met de KC [Keuzecommissie van het Nederlands elftal, red.]"

Kaatsers, kasteleins en bestuurders

Pieter Breuker zelf, kenner van de kaatshistorie bij uitstek, hield een lezing over kaatsers, kasteleins en bestuurders: materialisme en idealisme (1750-1923). Hij behandelde die periode vanuit het perspectief van de kaatsers en van de organisatoren en betrok in zijn analyse zowel materiële als immateriële aspecten. De kaatsers bleken, naast hun gerichtheid op dorpseer en persoonlijke eer, in hoge mate gevoelig voor de financiële kant. De organisatoren laten het spiegelbeeld zien. Afgezien van de eerste organisatoren, de kasteleins, die

op financieel gewin uit waren, hadden de latere bestuurders, die van de PC (1853) en de kaatsbond (1897) bedenkingen tegen de gerichtheid op geld. Ze wilden het spel in stand houden en bevorderen, maar het, passend in de tijd, ook 'veredelen', beschaafd maken en ze voorzagen het van een ideologische basis.

Toen de Friese culturele en intellectuele elite in de tweede helft van de negentiende eeuw aandacht kreeg voor het kaatsen, ontstond in die kringen volgens Breuker het idee dat er een directe relatie was tussen 'het ouder spel der Friezen' en positieve eigenschappen als moed, fierheid, broederschap en vrijheidszin. Het kaatsen werd voorgesteld als een eerbiedwaardig, oeroud en aan de Romeinen ontleend spel, waarin het amateurideaal fier overeind stond.

Geen workaholic, maar altijd aan het werk

Al met al was het een goed congres: vriendelijke mensen, een prima organisatie en interessante lezingen die ook voor een niet-Fries meer dan voldoende stof tot nadenken gaven. Ik miste alleen een slotdebat of synthese aan het eind. Daar staat tegenover dat de lezingen in een boek zijn opgenomen. En dat het boek meteen aan het eind van het congres gepresenteerd werd. Dat maak je niet vaak mee, vaak duurt het een jaar of langer voordat zo'n congresbundel gereed is. Hulde aan de makers.

Tegelijkertijd verscheen ook een systematische bibliografie van het werk van Pieter Breuker. Daaruit blijkt nog maar eens dat Breuker de afgelopen jaren niet heeft zitten niksen: de bibliografie telt maar liefst 321 publicaties van zijn hand. De rubriek over kaatsen, kaats- en sporthistorie is hierin een belangrijk onderdeel en bevat 110 nummers. Hoe krijgt Breuker dat voor elkaar? "Na het avondeten, gewoon direct door naar de studeerkamer." Of, zoals Breuker het in de *Leeuwarder Courant* formuleerde: "Ik bin gjin workaholic, mar altyd oan 't wurk."

Breuker is (bijna) 65 en inmiddels met pensioen, maar dat betekent niet dat hij van plan is op zijn lauweren te gaan rusten. Hij gaat als onderzoeker sportgeschiedenis met een nulaanstelling (onbetaald) aan de slag bij de Katholieke Universiteit Leuven en zal zich – meer nog dan voorheen – actief inzetten voor stichting de Sportwereld. Gelukkig maar.

Congresbundel: Goffe Jensma en Pieter Breuker (red.), *Friese sport: tussen traditie en professie* (Bornmeer

2009). 190 p., ill., lit.opg. € 12,50.

Bibliografie: Pieter Breuker, *Op de rigel. Systematyske bibliografy fan it wurk (1966-2009) fan Pieter Breuker* (Frysk Ynstitút / RuG, Grins 2009). 74 p., reg. € 8. Teksten in het Fries en het Nederlands.

Archiefinventaris Njord

Nico van Horn

Op zaterdag 20 november werd in Leiden het eerste exemplaar van de archiefinventaris van de Koninklijke Studenten Roeivereniging Njord ten doop gehouden. Het komt zelden voor dat van sportverenigingen complete inventarissen officieel in omloop komen, vandaar dit bericht.

Njord zag het levenslicht op 5 juni 1874, en is daarmee nu de oudste studenten roeivereniging in Nederland. Uiteraard heeft zo'n oude club het nodige archiefmateriaal verzameld en het meeste daarvan berust nu in de gastvrije en goed ingerichte ruimten van het Regionaal Archief Leiden, aan de Boisotkade.

Dat was niet altijd het geval, tot in de jaren negentig van de vorige eeuw lag het archief (thans veertig strekkende meter) in een ruimte op Sociëteit Minerva aan de Breestraat. Immers, Njord was opgericht als subvereniging van het Leidsch Studenten Corps. Generaties lang werd er wel verzameld, maar het geheel had toch te lijden onder nicotine, drank en willekeurige, zeg maar slordige, behandeling. Vijftien jaar leden werd besloten het archief in zijn geheel naar het Regionaal Archief Leiden over te brengen en de nu gemaakte inventaris is een productie van het Regionaal Archief Leiden (mw. M.A.J. Wansbeek-Zijbrands). De oud-ledenvereniging van Njord, heel toepasselijk Oud-Njord genaamd, heeft een financiële bijdrage geleverd, waardoor het geheel netjes geïnventariseerd kon worden. Zoals bekend, zijn veel archieven wat meer op de commerciële toer gegaan. Zij hebben officieel voor overheidsarchieven een bewaarplicht, maar voor particuliere archieven bestaat die plicht niet, hooguit een faciliteit. Kosten worden in rekening gebracht. Die kosten verschillen per plaats en het kan slim zijn om, als u van plan bent een verenigingarchief over te dragen, van tevoren goed inlichtingen in te winnen.

Wat kunnen we nu van zo'n archief leren? Veel, en van alles over het studentenleven, wedstrijdssport, contacten met andere verenigingen, de openbreking van de oude studentenverenigingen in de jaren zeventig, het openstellen voor vrouwen, trainingsmethodes, contacten met de burgerij in Leiden, ontwikkeling van het wedstrijd materiaal, en ga zo maar door. Uit het rijke Njordarchief, dat overigens ook nog eens een heel mooie fotoverzameling bevat, lezen we dat Piet Damsté

rond 1885 als eerste in Nederland de training voor wedstrijden serieus oppakte. Hij waarschuwde toen als tegen overmatig drank en nicotinegebruik. Hij vond dat er voor de bestaande roeiclubs in Nederland een overkoepelende bond moest komen (die kwam er pas in 1917). Njord was ook één van de drie oprichters van de Nederlandsche Studenten Roeibond, die vanaf 1883 de jaarlijkse Varsity organiseert.

Later, na de Tweede Wereldoorlog, was het iemand als Udo Suermondt die de vereniging met straffe hand voorbereidde en leidde naar drie Varsity-overwinningen in 1949, 1950 en 1951. Hoogtepunten en dieptepunten binnen Njord wisselen elkaar af in dit rijke archief. Het merendeel van de archivalia is openbaar, slechts een uiterst klein gedeelte (persoonlijke informatie over het personeel) is niet toegankelijk.

U kunt uw kennis over studentenroeien, de stad Leiden en wedstrijdssporters nu gemakkelijk uitbreiden door een bezoek te brengen aan het Regionaal Archief Leiden. De doop van de archiefinventaris werd in de Zwanenzaal van Njord gevierd met drank. Nicotine is daar intussen ook volstrekt verboden.

Een canon van de sport: overwegingen van een canonist

Max Dohle

In 2006 heb ik een canon van de schaatsgeschiedenis gemaakt. Ik vond de venstertjes van de adventskalender van de bekende Canon van de geschiedenis van Nederland een aardige manier om de kennis te presenteren die ik over het schaatsen had verzameld. Geen lange lappen tekst, de bezoeker kan een plaatje naar keuze aanklikken en krijgt dan wat achtergrondinformatie, over de oudste schaatsen bijvoorbeeld of over de introductie van de klapschaats op de Olympische Spelen.

Er zijn de laatste jaren ongelooflijk veel canons gemaakt en ze zijn niet allemaal even succesvol. De canon van de literatuur bijvoorbeeld – een idee van NRC – samengesteld door historisch letterkundigen werd weggehoond in de pers. De museumdirecteuren die de opdracht kregen de Canon van Nederland in 50 zalen te presenteren in een nieuw museum, hebben dat idee al lang laten varen. Er is vaak iets loos met canons en de manier waarop mensen ernaar kijken.

Een van de problemen van een canon is dat hij te statisch is, niet leeft zoals de criticasters zeggen. En ja, veel mensen missen nu eenmaal ook nog hun favoriet in zo'n canon. Ik las in NRC dat Erben Wennemars de populairste schaatser is op dit moment, hoewel hij niet naar de Spelen mag. Veel schaatsliefhebbers zouden hem dus in een canon van de sport verwachten. Maar goed historici behoren zich nu eenmaal niet bezig te houden met de waan van de dag. Dus veel kans maakt Wennemars niet om in een canon van de sport te komen. Een manier om kritiek te voorkomen is overigens zoveel mogelijk vensters te maken, zodat iedereen zijn zin krijgt, maar in de beperking toont zich toch altijd nog de meester. En een canon met de beste honderd sporters is geen canon meer, maar toch meer een boek.

Toen de Volkskrant het idee opperde een canon van de sport te maken, vroeg ik me af hoe zo'n canon eruit zou zien als hij zou zijn samengesteld door sporthistorici (die van de Sportwereld) in plaats van door zo'n evidente commissie waarin je niemand mag overslaan. Het is om verschillende redenen niet gelukt zo'n canon te maken voor dit nummer van de Sportwereld. Maar we gaan moedig voorwaarts. Het gaf tijd om na te denken over de vorm van een canon. Want de canon

in het algemeen is te statisch. Ook die van de Volkskrant komt straks keurig in de krant en in een boek bij uitgever Bert Bakker. Er verschijnen zes ingezonden brieven en drie maanden later is het weer over.

Ik vroeg me af waarom we zo'n canon niet interactief maken. Daar valt minder eer aan te verdienen natuurlijk voor de samensteller en minder geld voor de uitgever, maar het kan wel een canon zijn die gaat leven. Het internet biedt immers de optie van interactiviteit, van discussiefora, weblogs en wat al niet. Is dat niet waar we naartoe moeten met een canon van de sport?

Een interactieve canon op het web, dat is waar ik graag aan wil werken met hulp van kenners van diverse sporten. Wat weet ik immers van kaatsen? In mijn ogen is het een lachwekkend onbegrijpelijke voorstelling van Jiskefet. Ik moet me daar dus niet mee bemoeien, hoewel het historisch gezien helder is dat kaatsen een belangrijke sport is geweest in de Lage Landen.

Hoe kan een interactieve canon eruit gaan zien?

Ik denk allereerst aan een website waarop een canon te zien is, samengesteld door inhoudelijke deskundigen. Een canon die de chronologie respecteert. Een canon dus met vensters naar de geschiedenis van de sport in Nederland en met portretten van een dozijn sporters die hun sporen in een canon hebben verdiend. Aan die canon kun je diverse applicaties koppelen, zoals een weblog, een forum en mogelijk zelfs een content management systeem waarmee de bezoeker zijn eigen canon van de sport kan maken, bijvoorbeeld van de sporters die er volgens hem in thuishoren. Over de keuze van de sporters zal de meest emotie zijn. Ik vraag op dit moment diverse historici al om raad en daad. Maar vond het als denkoefening ook wel interessant mijn eigen dozijn topsporters samen te stellen.

Topsporters

Ik had mezelf de beperking opgelegd om niet meer dan 12 Nederlandse sporters te kiezen. Met de eerste vijf sporters ben je gauw klaar. Maar daarna wordt het lastiger. De keus is zo groot! Je gaat naar medaillespiegels kijken en dan blijkt Ard Schenk lang niet de enige met drie keer Olympisch goud. Verdient iemand een plaats in de canon op grond van zijn sportieve prestaties? Welke prestaties laat je dan prevaleren? De gouden Olympische medailles bijvoorbeeld? Ik hoorde Ard Schenk vertellen dat hij trotser was op vier afstands-overwinningen in Bislett dan op drie keer goud in Japan. Dat is dus relatief. Olympische prestaties blijken dus niet voor iedereen een doorslaggevende maatstaf. Speelt de media-aandacht die een sporter krijgt een rol in de keuze? Moet je als sporter ook een icoon van je sport zijn? En welke rol spelen huidige maatschappelijke omstandigheden eigenlijk bij de keuze van de sporter.

En zo ging ik me realiseren dat je eerst diverse criteria moet opstellen die toelating kunnen geven tot een plek in de canon van de sport. Er is immers meer dan presteren en welke prestatie is eigenlijk dan de beste. Welke criteria zijn denkbaar:

Prestaties uitgedrukt in overwinningen

Media-aandacht

De status van sport-icoon

Actuele maatschappelijke situatie

De grootte van de sport

Verdiensten voor de sport

Persoonlijke voorkeur (hoewel die per definitie niet objectief is. Maar moet het objectief?)

Weke sporter hoort er thuis – volgens mij - in een canon?

De canoncommissie is begonnen met een groslijst (samengesteld door kenners) waaruit zij uiteindelijk een keuze gaan maken. Ik veronderstel dat bijvoorbeeld Evert van Benthem op die lijst staat. Hij won de Elfstedentocht immers twee keer. Een prestatie van formaat, maar hoort hij daarom thuis in een canon van de sport? Ik denk dat veel liefhebbers “ja” zullen zeggen op grond van zijn dubbelslag. Maar wie de geschiedenis induikt, ziet Coen de Koning! Die won de tocht niet alleen twee keer, maar werd ook nog eens wereldkampioen schaatsen. Is Coen beter dan Evert? Gaan we dan toch maar voor de veilige keuze van Reinier Paping die de survivaltocht van 1963 won? Lastige dilemma's. Maar Evert is wel als de grote held verbonden aan de Tocht der tochten. Net als Ard Schenk is hij een icoon van de sport.

Zo verloopt ongeveer de discussie in je hoofd als je zelf een commissie bent die een canon van sporters maakt. Neem wielrennen bij de dames. Leontien Zijlaard -Van Moorsel won drie gouden plakken net als Schenk en Van Gennip en Van Grunsven en ga zo maar door.. Goed voor een plaats in de canon? Het is wel een

ROMEIN DE HOOGHE (1645-1708), KOLVEN OP HET IJS; ETS (HOLLANDSCH).

erg kleine sport die ze bedrijft. Is er wel genoeg tegenstand geweest kun je je dan afvragen. In mijn canon zou ze geen plaats krijgen. Maar er zullen beslist mensen zijn die vinden dat juist zij erin hoort. Net zoals men vindt dat Anky van Grunsven erin hoort (met of zonder paard).

Maar het is niet allemaal lastig. Er zijn gelukkig ook sporters die je echt niet kunt overslaan: zoals Fanny Blankers-Koen, misschien wel de enige Nederlander die in een sportcanon van de wereld zou kunnen komen.

Mijn canon van de sporters

Als denkoefening had ik mezelf de opdracht gegeven 12 sporters te kiezen die volgens mij in een canon thuishoren. Ik heb al vrij snel besloten twee plekken open te laten voor de lezer, want die zal ik nooit tevreden kunnen stellen met welke keuze dan ook. Op die twee plekken kan de lezer zijn eigen sporter in de canon plaatsen. Hoe zou mijn canon van de sporter eruit zien? Ik heb op grond van allerlei argumenten en

criteria de keuze gemaakt voor de volgende canon-sporters:

Jaap Eden
 Rie Mastenbroek
 Tollien Schuurman
 Fanny Blankers-Koen
 Willem Augustin
 Anton Geesink
 Ard Schenk
 Johan Crujff
 Dameshockeyteams Olympische Spelen 1964 en 2008
 TI Raleigh-wielerploeg
 No 11:
 No 12:

Jullie kunnen op wikipedia alle prestaties van deze sporters terugvinden, voor zover noodzakelijk natuurlijk. Om inzicht te geven in mijn overweging, geef ik als voorbeeld Tollien Schuurman. Schuurman was de eerste die de 100 meter onder de 12 seconden liep. Op de Spelen van 1936 werden - zoals sportverslaggevers het zeggen - de medailles op drie onderdelen al klaargelegd voor Tollien. Maar de socialiste Tollien Schuurman weigerde te gaan, omdat Hitler weigerde Duitse Joden toe te laten tot de Spelen. Schuurman miste daarom haar medaillekeuze, maar door haar morele moed verdient ze volgens mij een plek in de canon van de sport.

De plannen

Het idee een canon samen te stellen heeft zich nu dus verder ontwikkeld. Ik wil uiteindelijk samen met anderen komen tot een 'levende', interactieve canon van de sport. Een canon dus waarbij elke liefhebber zijn ei kwijt kan, zijn mening kan geven en wie weet zelfs zijn eigen canon van sporters kan samenstellen. De voorbeeldcanon op de website bestaat niet alleen uit sporters, maar vooral uit belangrijke gebeurtenissen in de Nederlandse sport, zoals het EK Voetbal van '88 of de introductie van sportonderwijs op scholen. De canon behoort namelijk vooral een overzicht te geven van de geschiedenis van de sport in ons land. Want één ding moet je nooit loslaten: chronologie.

Publicaties

Wilfred van Buuren

Biografie

Borst, Hugo e.a., *Coen Moulijn* (De Buitenspelers, Kats/Rotterdam 2009). 528 p., ill.lit.opg., reg. € 59. Bouwman, Raymond, *Mister Ajax. De eeuwige jeugd van Sjaak Swart* (A.W. Bruna, 2009). 334 p., ill. € 19,95.

Brouwer de Koning, Jan, *Buitenspel. Danny Hoekman de prijs van de doodschop* (Totem boek, Amstelveen 2009). 68 p., ill. € 14,95.

Gaal, Louis van, Robert Heukels en Andries Jonker, *Louis van Gaal. Biografie. Visie* (Publish Unlimited 2009). 2 dln. 244 en 148 p., ill. € 49,95.

Galen, Robin van en Arjan Vis (red.), *Mijn Olympische missie* (Aquataal Media, [Ede] 2009). 200 p., ill., lit.opg. € 22,50. Van Galen was coach van de gouden Nederlandse waterpolodames.

Haanstra, Menno, *Jan Ykema. Pikstart, verslaving en comeback van een hypersprinter* (Amstel Sport, Amsterdam [etc.] 2009). 236 p., [16] p.pl., ill.

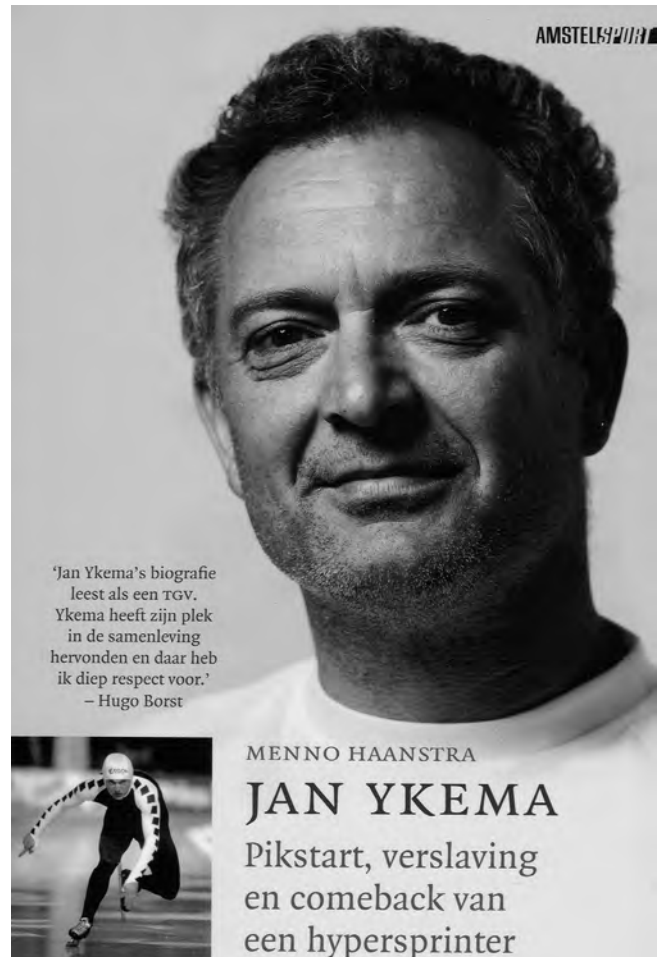
Holthausen, Joop, *Fedor. Eenzaamheid in de school van het genie* (De Buitenspelers, Kats/Rotterdam 2009). 256 p., ill. € 29. Over wielrenner Fedor den Hertog.

Hulsing, Gerrie, *Piet de Wit. Van triomf naar succes!* (Op den Vinken, Purmerend 2009). Zaanse Toppers deel 5. 182 p., ill.

Pomp, William, *Jan Uitham. Tjonge, wat een kerel!* (Noordboek, [Groningen] 2009). 123 p., ill. Snoep, Huub, *Henk Angenent. Een onbegrepen doordouwer* (Spider Graphics, Voorhout 2009). 236 p., ill.

Stufersant, André, *Flirt met de dood* (Stuyfssportverhalen, z.p. 2009). 100 p., ill. Te bestellen door € 14,95 over te maken op ING-rekening 2828253 t.n.v. A. Stufersant o.v.v naam en adres. Biografie van wielrenner en stayer Piet Dickentman.

Wagendorp, Bert, Wybren de Boer en Frans Oosterwijk, *Ard Schenk. De biografie* (De Buitenspelers, Kats/Rotterdam 2009). 592 p., ill., lit.opg., reg. € 59.

Atletiek

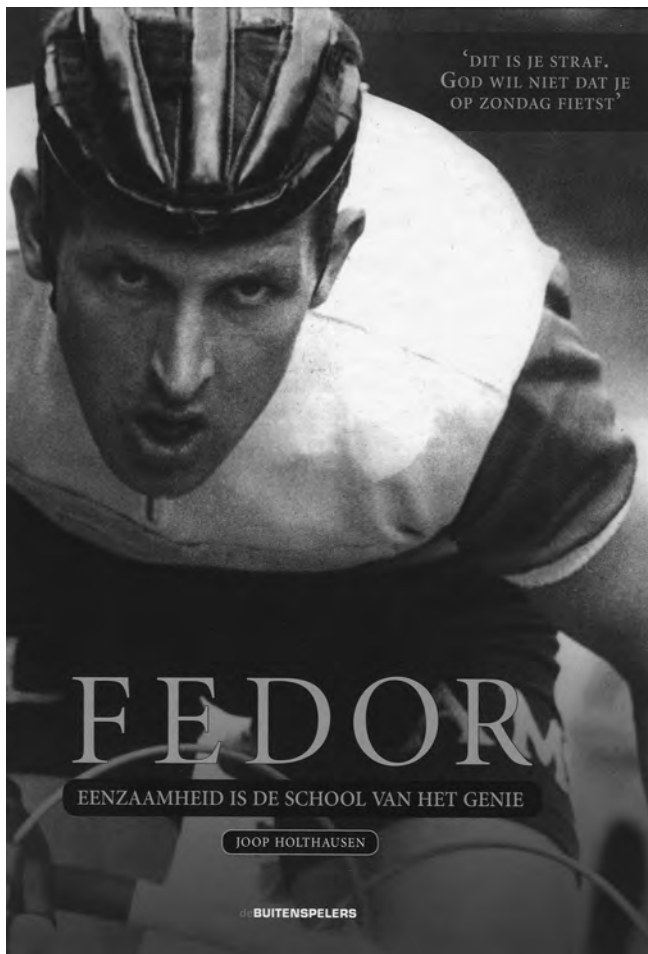
Brink, Cors van den en Barbara Kerkhof, *Helden van de 52 kilometer. Een halve eeuw Nederlandse marathoncultuur* (De Arbeiderspers / Het Sporthuis, Amsterdam 2009). 219 p., [16] p.pl., ill. € 18,95.

Golf

Luitzen, Jan, *Van afterswing tot zandbunker en 1948 andere bijdragen uit golf, midgetgolf, diskgolf, boerengolf, kolven, aangepast golven* (Van Dale, Utrecht 2009). 235 p., € 22,50. Golfsportwoordenboek.

Gymnastiek / turnen

Brouwer, Erik, *Spartacus. De familiegeschiedenis van twee joodse olympiërs* (L.J. Veen, Amsterdam / Antwerpen 2009). 286 p., ill., lit.opg., € 18,90.

Hockey

Kooke, Philip en Rim Voorhaar, *De hockey top 50. De beste Nederlandse hockeyers (m/v) aller tijden* (Amstel Sport, Amsterdam 2009). 160 p., ill. € 14,90.

Kaatsen

Vries, Bouwe de en Jelle Bangma, *Keatse yn 't sicht fan 'e sipel. Yn Deinum, Blessum en Bolsum. 100 jier De Trije Doarpen, 1909-2009* (De Trije Doarpen, Deinum [2009]). 159 p., ill. Tekst in het Nederlands en het Fries.

Roeien en zeilen, watersport

Beukema toe Water, Karel, Nico van Horn e.a., *125 jaar Koninklijke Zeil- en Roeivereniging Hollandia (KZ- en RV Hollandia, Alphen a/d Rijn 2009)*. 303 p., ill., lit.opg.

Keimpema, Albert van, *150 jaar watersport in Langweer. 1859 – KWV Langweer – 2009* (Mentis Media, 2009). 104 p., ill.

Voetbal

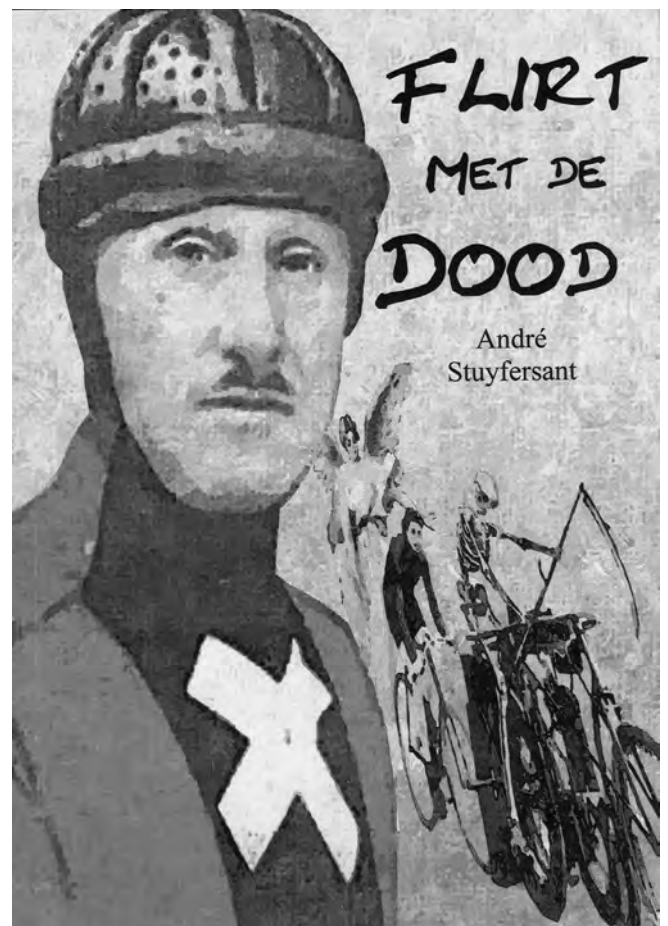
Anon., *Beeld van een club. Van A tot Z 55 jaar betaald voetbal in Alkmaar* (Rodi Media/De Uitkijkpost, 2009). 224 p., ill. € 27,50. Fotoboek.

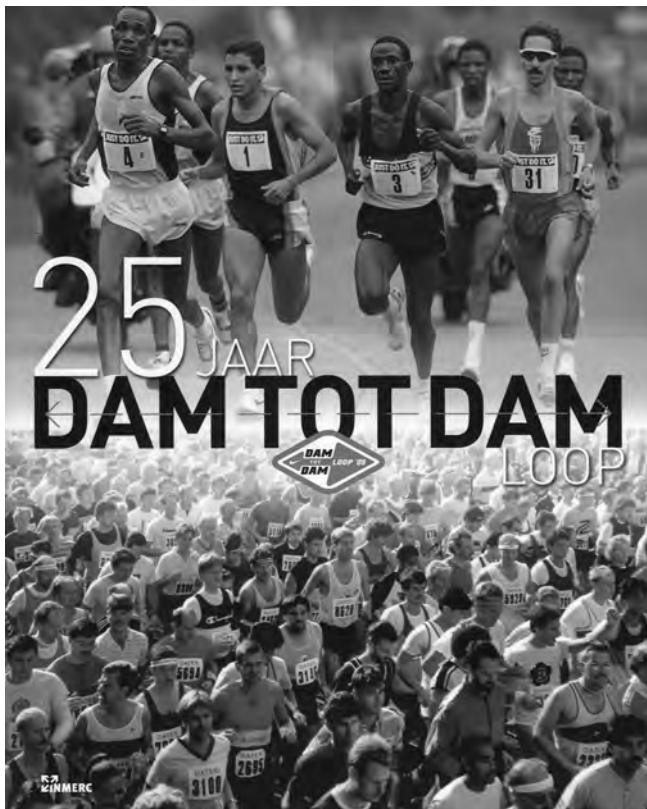
Bakker, Martha, Liesbeth van der Horst, Gerard Mensink, m.m.v. Micha Peters (tekst en samenst.), *Seizoen '40-'45. Voetbal tijdens de Tweede Wereldoorlog* (Druk: Drukkerij Kedde, Amsterdam [2009]). 80 p., ill. € 12,50. Uitgave bij de gelijknamige tentoonstelling in het Verzetsmuseum Amsterdam 2009/2010. Tentoonstelling nog te zien tot april 2010.

Holzenbosch, Ton, e.a (red.), *100 jaar VUC, 1909-2009* (De Nieuwe Haagsche, [Den Haag] 2009). 360 p., ill. € 25. Neck, Martin van, *Een kleine geschiedenis van het voetbal* (Atlas, 2009). 384 p., lit.opg. € 24,90.

Nieuwenhof, Frans van den e.a., *Eindhoven 1909-2009* (FC Eindhoven, Eindhoven 2009). 240 p., ill., plus dvd. € 35.

Pauw, Vera, *De voetbalvrouwen komen eraan. Hét boek over vrouwenvoetbal* (Tirion, Baarn 2009). 112 p. € 17,95.

Schotanus, Friso, *Despereert Nimmer. De geschiedenis van het betaald voetbal in Zwolle* (Arko Sports Media, Nieuwegein 2009). ill. € 23,50.

Schots, Mik, *Vrouwen aan de bal. Het verhaal over vrouwenvoetbal in Nederland* (AmstelSport, Amsterdam [etc.] 2009). 141 p., ill., lit.opg. € 16,95.

Verheul, Leo, *De voorzitter. De voetballevens van Michael van Praag, Harry van Raaij en Jorien van den Herik* (VIP, utrecht 2009). 179 p., [16] p.pl., ill.

Zwemmen en waterpolo

Moorman, Wim, *Ploens, dao gaan we* (Horster Zwem- en Poloclub HZPC, Horst 2009). 104 p., ill. □ Wubben, Frans e.a. (red.), *Tilburgsche Zwemvereniging Het Baksche Ven 1909-2009. 100 jaar van bank tot zweminrichting* (Tilburgse Zwemvereniging Het Baksche Ven, Tilburg 2009). 95 p., ill. Plus 2 dvd's.

Onderzoek

Breuker, Pieter, *Op de rigel. Systematyske bibliografy fan it wurk (1966-2009) fan Pieter Breuker* (Frysk Ynstitút / RuG, Grins 2009). 74 p., reg. € 8. Teksten in het Fries en het Nederlands.

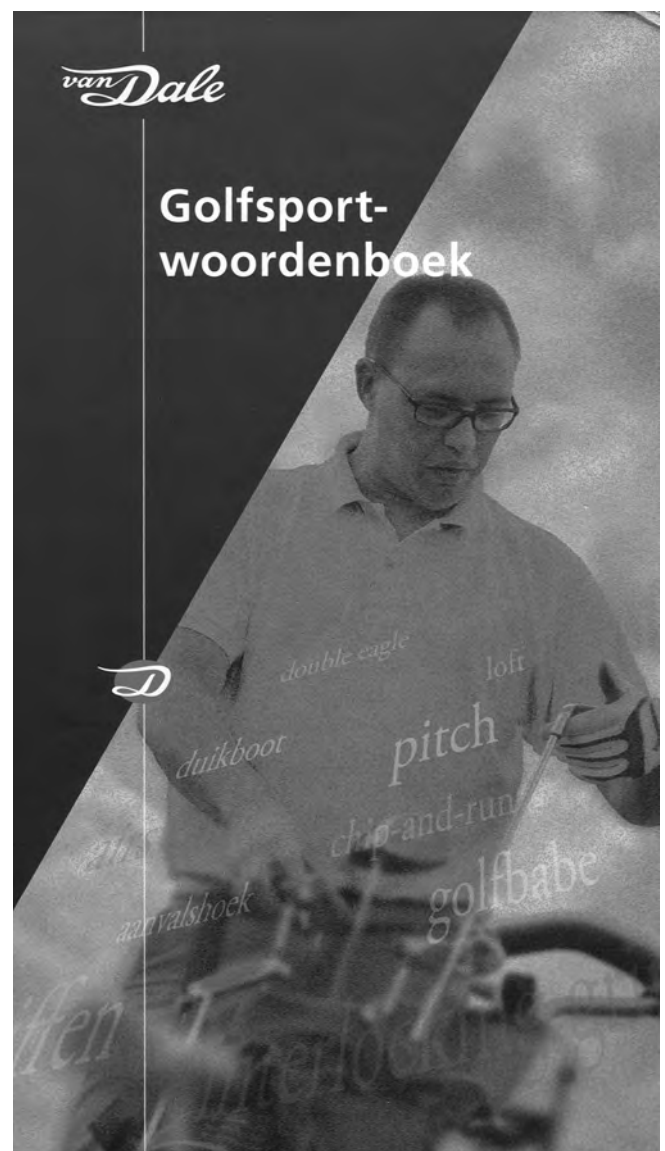
Elling, Agnes en Remko van den Dool, *Homotolerantie in de sport* (W.J.H. Mulier Instituut, 's-Hertogenbosch

2009). 47 p., tab., lit.opg. Zie: www.homosport.nl

Gouw, Patrick, *Griekse atleten in de Romeinse Keizertijd (31 v.Chr. – 400 n. Chr.)* (Vossiuspers UvA / Amsterdam University Press, 2009). 441 p., ill., lit.opg., fig., tab., krt. Met samenvatting in het Engels. Dissertatie. Te downloaden via: <http://dare.uva.nl/document/135226>

Jensma, Goffe en Pieter Breuker (red.), *Friese sport: tussen traditie en professie* (Bornmeer 2009). 190 p., ill., lit.opg. € 12,50.

Rijk, Kees de, BDR journalistiek (red.), *Twaalf gesprekken over maatschappelijke meerwaarde. DSP-groep XXV jaar* (DSP-groep, Amsterdam 2009). 64 p., ill. Jubileumboek van de DSP-groep, actief in onderzoek en advies o.a. in de sport.

Artikelen en tijdschriften

Adair, Daryl, 'Australian Sports History: From the Founding Years to Today', in: *Sport in History* 29, nr. 3 (September 2009), p. 405-436.

Breuker, Pieter, 'Kaatsers, kasteleins en bestuurders. Materialisme en idealisme (1750-1923)', in: Goffe Jensma en Pieter Breuker (red.), *Friese sport: tussen traditie en professie* (Bornmeer 2009), p. 107-150.

Dyreson, Mark e.a., 'Forum: The 1928 Olympic Marathon', in: *Journal of Sport History* 36, nr. 1 (Spring 2009), p. 1-82.

Hess, Rob en Claire Parker, 'Against the Tide: New Work on Australasian Aquatic Cultures', in: *The International Journal of the History of Sport* 26, nr. 14 (November 2009), p. 2060-2068.

Jensma, Goffe, 'Inleiding', in: Goffe Jensma en Pieter Breuker (red.), *Friese sport: tussen traditie en professie* (Bornmeer 2009), p. 9-17.

Jensma, Goffe, 'Van professie naar traditie. Het "lijpaaistryken" als uitgevonden traditie', in: Goffe Jensma en Pieter Breuker (red.), *Friese sport: tussen traditie en professie* (Bornmeer 2009), p. 18-62. □ Kuiper, Yme, 'Abe en Faas. Voetbalidolen van de jaren vijftig. De overgangperiode van amateurisme naar professionalisme', in: Goffe Jensma en Pieter Breuker (red.), *Friese sport: tussen traditie en professie* (Bornmeer 2009), p. 151-187.

Liempt, Ad van en Jan Luitzen (red.), 'Prijzvechters. Nederlandse boksspecial', *Achilles* 6 (najaar 2009). 160 p., ill.

Otterspeer, Willem, 'De schermeschool van Thibault', in: Jan Bos en Erik Geleijns (red.), *Drie eeuwen kennis en cultuur in 30 bijzondere boeken. Opstellen bij voltooiing van de Short-Title Catalogue, Netherlands* (Walburg Pers, Zutphen 2009) p. 98-104.

Rewijk, Daniël, 'Hurdriders en schaatsenrijders. Onbegrip op het ijs (1880-1890)', in: Goffe Jensma en Pieter Breuker (red.), *Friese sport: tussen traditie en professie* (Bornmeer 2009), p. 63-106.

Verkamman, Matty, 'Fout', in: *Helden*, nr. 2 (herfst 2009), p. 78-85. Reactie van Verkamman op *De Dordtse magiër*, de biografie van Van Kolfschooten over Karel Lotsy.

Winterton, Rachel en Claire Parker, ' "A Utilitarian Pursuit": Swimming Education in Nineteenth-Century Australia and England', in: *The International Journal of the History of Sport* 26, nr. 14 (November 2009), p. 2106-2125. □

COLOFON

De Sportwereld is een uitgave van *Stichting de Sportwereld*.

Hoofredactie

Max Dohle

Medewerkers

Kinnema van Eik, Nico van Horn, Wilfred van Buuren, Ab Bloemendaal, Ernest Verhees, Max Dohle

Redactieadres

Stichting de Sportwereld

Postbus 11781, 1001 GT Amsterdam

E-mail: redactie@desportwereld.nl

Bankrelatie:

Rabobank Uitgeest 15.21.09.609

Kamer van Koophandel:

Amsterdam 41215142

Abonnementen

De Sportwereld verschijnt vier keer per jaar. Het magazine voor geschiedenis en achtergronden van de sport is alleen beschikbaar voor abonnees en medewerkers van Stichting de Sportwereld. Contributie per jaar: abonnees en medewerkers €20,00 instellingen €25,00. Zonder automatische incasso worden deze prijzen met €1,- verhoogd. U kunt abonnee worden door het Reactieformulier magazine op de website - onder de knop magazine - in te vullen en te verzenden. Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan met toestemming van de hoofdredactie.

De Sportwereld, magazine van stichting de Sportwereld, geeft informatie over activiteiten van de stichting. Daarnaast bevat zij artikelen, interviews, boekbesprekingen en ander nieuws over de geschiedenis en achtergronden van de sport. Stichting de Sportwereld stelt zich ten doel: het bevorderen van de kennis van de geschiedenis en de achtergronden van de sport in Nederland. De stichting bevordert sporthistorisch onderzoek en zet zich in voor het behoud van het sportief cultureel erfgoed. Zij tracht dit doel te bereiken door het organiseren van bijeenkomsten (lezingen, studiedagen en werkgroepen), door het vervaardigen van publicaties (nieuwsbrieven en boeken) en door het leggen van contacten tussen beoefenaren van en geïnteresseerden in de geschiedenis en achtergronden van de sport.

STICHTING DE SPORTWERELD

Bestuur:

Nico van Horn (secretaris), Pieter Breuker, Jan van der Putten (penningmeester), Sjoerd van Tiel (voorzitter).

Projectcoördinator:

Wilfred van Buuren. Projectmedewerker: Peter Los.

Webmaster:

info@desportwereld.nl

SURF NAAR DE WEBSITE VAN MAGAZINE DE SPORTWERELD

WWW.DESPORTWERELD.NL

Welkom op de website van de Stichting de Sportwereld

Stichting De Sportwereld stelt zich ten doel: het bevorderen van de kennis van de geschiedenis en de achtergronden van de sport. Zij tracht dit doel te bereiken door het organiseren van bijeenkomsten, lezingen, studiedagen en werkgroepen.

De stichting is in 1995 opgericht door Wilfred van Buuren en Oscar Steens.

Stichting De Sportwereld legt contacten tussen beoefenaren van en geïnteresseerden in de geschiedenis en de achtergronden van de sport. Leden zijn historici, schiedliefhebbers, sporters, sportfans, verzamelaars en anderen. De stichting verspreidt publicaties, nieuwsbrieven, boeken en films. In het kwartaalblad *De Sportwereld* verschijnen artikelen, interviews, boekbesprekingen, aanmeldingen en ander nieuws over de geschiedenis en achtergronden van de sport.

NEWS

- 03-05-07: Nico Scheepmaker Bijker - Kies het beste sportboek van 2006
- 03-05-07: Tweede editie sportiefestival in 2008
- 28-04-07: Alcheimil Zuidpark-ADO Dien Haag - 10 memorabele momenten
- 23-04-07: Subsidieopdring OCW heeft afgesloten bijlagen te digitaaliseren
- 17-04-07: Oudeste hockeywedstrijd van Nederland herontdekt - HGC100
- 15-04-07: Sportieve Erfgoeddag Sportmonument op 22 april 2007
- 11-04-07: Zwafel 07 - In de media
- 07-04-07: Heel 2007 Heerlijk - 125 jaar Kluur, Ned. Schaatsenrijders Bond

